

UNIVERSITAT DE BARCELONA
Facultat d'Economia i Empresa

MS - TSI

Màster en Sociologia
Transformacions Socials i Innovació

Treball de Fi de Màster

La Defensa Ciutadana de l'Espai Urbà en Contextos de
Regeneració Urbana: El Cas del 22@ al Poblenou,
Barcelona

Autora: Clara Vila González-Pinto

Tutor: Marc Pradel Miquel

Curs: 2023-2024

Resum

Aquest article estudia com es defensa el dret a la ciutat en contextos de regeneració urbana davant la crisi ecosocial dels marcs de governança actuals, regits per lògiques neoliberals. Aquesta qüestió s'analitza a través del cas d'estudi del districte d'innovació 22@ al Poblenou de Barcelona, un exemple d'aposta publicoprivada per la indústria del coneixement. Influenciat per un procés de neoliberalització, l'espai urbà a Barcelona es transforma a partir de finals dels vuitanta per competir en l'economia global. En aquest context, la capacitat ciutadana de decidir sobre el seu propi entorn – de defensar el seu dret a la ciutat – queda minimitzada en un model de governança que menysté la cohesió social. Per tal de definir el rol de la ciutadania en el desenvolupament del Pla 22@, s'ha dut a terme una revisió documental de fonts primàries i secundàries. També s'han realitzat entrevistes amb diversos actors de la societat civil, incloent representants d'associacions veïnals i de l'Associació d'Empreses i Institucions 22@ Network. La investigació es focalitza primordialment en les dimensions de governança, competitivitat, cohesió social i sostenibilitat, de les que se n'examinen les interaccions. També s'estudia el procés participatiu *Repensem el 22@* com a espai d'intercanvi entre totes les dimensions. Es conclou que el Pla 22@ exclou la ciutadania de la planificació urbana, privant-la del seu dret a la ciutat i forçant-la a crear formes alternatives de gestió de l'espai. Esforços de diàleg posteriors són beneficiosos en la mesura que totes les parts estiguin compromeses amb el compliment de les resolucions conjuntes. En cas contrari, la ciutadania mai acabarà d'estar íntegrament inclosa al model de governança actual.

Paraules clau: participació ciutadana, dret a la ciutat, governança urbana, regeneració urbana, indústria del coneixement, Pla 22@.

Resumen

Este artículo estudia cómo se defiende el derecho a la ciudad en contextos de regeneración urbana ante la crisis ecosocial de los marcos de gobernanza actuales, regidos por lógicas neoliberales. Esta cuestión se analiza a través del caso de estudio del distrito de innovación 22@ en el Poblenou de Barcelona, un ejemplo de apuesta público-privada por la industria del conocimiento. Influenciado por un proceso de neoliberalización, el espacio urbano en Barcelona se transforma a partir de finales de los ochenta para competir en la economía global. En este contexto, la capacidad ciudadana de decidir sobre su propio entorno – de defender el derecho a la ciudad – queda minimizada en un modelo de gobernanza que desprecia la cohesión social. Para definir el rol de la ciudadanía en el desarrollo del Pla 22@, se ha llevado a cabo una revisión documental de fuentes primarias y secundarias. También se han realizado entrevistas con varios actores de la sociedad civil, incluyendo representantes de asociaciones vecinales y de la Asociación de Empresas e Instituciones 22@ Network. La investigación se focaliza primordialmente en las dimensiones de gobernanza, competitividad, cohesión social y sostenibilidad, de las que se examinan las interacciones. También se estudia el proceso participativo *Repensem el 22@* como espacio de intercambio entre todas las dimensiones. Se concluye que el Pla 22@ excluye la ciudadanía de la planificación urbana, privándola de su

derecho a la ciudad y forzándola a crear formas alternativas de gestión del espacio. Esfuerzos de diálogo posteriores son beneficiosos en la medida de que todas las partes estén comprometidas con el cumplimiento de las resoluciones conjuntas. En caso contrario, la ciudadanía nunca acabará de estar íntegramente incluida en el modelo de gobernanza actual.

Palabras clave: participación ciudadana, derecho a la ciudad, gobernanza urbana, regeneración urbana, industria del conocimiento, Plan 22@.

Abstract

This article studies how the right to the city is defended in contexts of urban regeneration in the face of the ecosocial crisis of current governance frameworks, which are governed by neoliberal logics. This question is analyzed through the case study of the 22@ innovation district in Poblenou in Barcelona. This is an example of a public-private bet for the knowledge industry. Influenced by a process of neoliberalization, the urban space in Barcelona has been transformed since the late 1980s to compete in the global economy. In this context, citizens' capacity to decide on their own environment - to defend the right to the city - is minimized in a model of governance that disregards social cohesion. In order to define the role of citizens in the development of Pla 22@, this investigation has carried out a documentary review of primary and secondary sources. Interviews have also been conducted with several civil society actors, including representatives of neighborhood associations and the 22@ Network Association of Companies and Institutions. The research focuses primarily on the dimensions of governance, competitiveness, social cohesion and sustainability, the interactions of which are examined. The participatory process *Repensem el 22@* (let's rethink 22@) is also studied as a moment of exchange between all dimensions. It is concluded that Pla 22@ excludes citizens from urban planning, depriving them of their right to the city and forcing them to create alternative forms of spatial management. Subsequent dialogue efforts are beneficial to the extent that all parties are committed to complying with the joint resolutions. Otherwise, the citizenry will never be fully included in the current governance model.

Key words: citizen participation, right to the city, urban governance, urban regeneration, knowledge industry, 22@ Plan.

Taula de continguts

1. Introducció

- a. Pregunta d'investigació i objectius
- b. Metodologia

2. El desenvolupament de la governança neoliberal i el paper de la ciutadania

- a. Governança urbana a la ciutat neoliberal
 - i. La governança urbana
 - ii. El debat sobre la ciutat neoliberal
 - iii. Estratègies de competitivitat i cohesió: regeneració urbana i districtes tecnològics
- b. El rol de la ciutadania en la transformació urbana
 - i. La defensa del dret a la ciutat en el model de governança hegemònic
 - ii. El paper de la ciutadania en la construcció de l'espai urbà

3. Participació i dret a la ciutat en el projecte 22@

- a. Contextualització: Barcelona 1979-2023
 - i. 1979-1986: L'impuls de la governança local i la regeneració social
 - ii. 1986-2008: Gir empresarialista, creixent influència del sector privat i crisi del model Barcelona
 - iii. 2008-2004: Reconfiguració política i aprofundiment democràtic
- b. La construcció publicoprivada de la ciutat: El 22@ i l'economia del coneixement
- c. La perspectiva social i ciutadana del 22@
 - i. El procés participatiu *Repensem el 22@*

4. Conclusions

5. Annexos

- a. Annex 1: Entrevista a Enric Urreta
- b. Annex 2: Entrevista a Salvador Clarós
- c. Annex 3: Entrevista a Jordi Callejón

Introducció

Aquest article examina el paper de la ciutadania en la construcció de la ciutat en un moment de crisi del model de ciutat neoliberal. La governança urbana actual, profundament influenciada per un context de globalització neoliberal, és el resultat d'un equilibri d'interessos (Pierre, 1999; Da Cruz *et al.*, 2019). Ciutats com Barcelona enfronten el repte d'adaptar les seves estructures de governança a paradigmes canviants que comporten la reconfiguració dels models productius i l'assumpció d'influències econòmiques externes (Le Galès, 1998; Brenner, 2003; Sassen, 2005). Cal reconsiderar la influència neoliberal en la ciutat occidental contemporània, en la que el govern sovint es torna còmplice d'interessos privats enfocats al creixement econòmic (Jessop, 2002; Theodore *et al.*, 2009). Davant aquesta situació, algunes ciutats opten per la promoció de models de regeneració urbana basada en l'economia del coneixement a partir de la construcció de districtes d'innovació o tecnològics, que han guanyat rellevància especialment després de la crisi financera de 2008 (Shaw i Porter, 2014; Morrisson, 2020). En aquests contextos, la defensa del dret a la ciutat – la capacitat ciutadana de prendre decisions sobre el seu entorn i de participar en la seva transformació (Lefebvre, 1978; Harvey, 2008) – sovint es materialitza en forces contrahegemòniques que reivindiquen l'espai urbà (Domaradzka, 2018).

Aquestes tendències es reflecteixen en el Pla 22@, un projecte urbanístic per reconvertir el barri del Poblenou de Barcelona, un antic motor industrial de la ciutat, en un districte tecnològic. Ideat a partir d'un partenariat publicoprivat, l'any 2000 el Pla inicia una transformació física del Poblenou, que segueix en procés més de dues dècades després. La reacció ciutadana al projecte i la lluita des d'aleshores per reivindicar l'entorn i el patrimoni il·lustren un model de governança que dificulta la defensa ciutadana dels béns comuns urbans (Díaz-Orueta *et al.*, 2018). La participació ciutadana no ha estat un eix central del 22@. Ara, enfront de problemàtiques com la gentrificació o la manca d'infraestructura social (Charnock *et al.*, 2014) que algunes entitats socials del Poblenou atribueixen a la manca de previsió social del pla (Callejón, 2023; Clarós, 2023), cal replantejar el rol de la ciutadania en la planificació urbana.

Pregunta d'investigació i objectius

Cal examinar el funcionament dels marcs de governança actuals per determinar-ne el rol de la població. Per tal d'adreçar aquestes qüestions, aquest article es proposa investigar com es

defensa el dret a la ciutat en contextos de regeneració urbana davant la crisi ecosocial dels marcs de governança regits per lògiques neoliberals. L'objectiu principal de la investigació és analitzar la defensa del dret a la ciutat en contextos de regeneració urbana davant la crisi ecosocial dels marcs de governança neoliberals. Per assolir aquest objectiu es proposen els següents objectius secundaris: (1) definir les dinàmiques dels marcs de governança de les ciutats occidentals actuals; (2) establir els punts prioritaris de la defensa del dret a la ciutat en el model de governança identificat; (3) analitzar el rol de diversos actors – emfatitzant-ne el de la societat civil – en el procés de regeneració urbana del cas d'estudi; i (4) valorar l'efectivitat dels esforços d'incloure la participació ciutadana en el cas d'estudi fins ara.

Metodologia

A escala metodològica, es parteix d'una contextualització teòrica de conceptes al voltant de la regeneració urbana, el dret a la ciutat i la construcció de l'espai urbà. Concretament, es pretén donar resposta a la pregunta d'investigació a partir de l'estudi de cas d'un projecte emblemàtic de regeneració a Barcelona: el Pla 22@. El Pla del districte 22@ al barri del Poblenou se situa en diversos contextos espacials: el de la ciutat, l'estatal, l'uropeu i el global. El Pla és d'especial rellevància en el context local per les seves implicacions en la reconfiguració de les dinàmiques socials del barri i en l'impuls de la indústria de la innovació a la ciutat. A més, representa un exemple d'una tendència global: la promoció pública de la regeneració urbana basada en noves indústries en benefici del creixement econòmic.

L'anàlisi del cas d'estudi comprèn una franja temporal des de l'inici el 1997 – i l'execució el 2000 - fins a l'actualitat. El cas es contextualitza històricament en un període més ampli dividit en tres fases segons els canvis en el model de governança local. Aquestes són de 1979 (les primeres eleccions municipals després del franquisme) fins a 1986 (la declaració de Barcelona com a seu dels Jocs Olímpics de 1992); de 1986 fins a la crisi financera de 2008; i des de 2008 fins a l'actualitat. A continuació, s'examina la naturalesa del Pla 22@ com a projecte per promoure un model concret de ciutat i se n'avaluen les conseqüències més directes en la ciutadania, amb un focus especial en els àmbits de l'habitatge i els espais verds. Finalment, es detalla el rol de les entitats representants de població civil en el 22@, destacant-ne les febleses i el potencial.

Per tant, s'estudien les següents dimensions:

Taula 1*Dimensions i variables d'anàlisi*

Dimensió d'estudi	Variables	Subvariables
Relació entre governança, competitivitat, cohesió social i sostenibilitat	Relació virtuosa entre els elements del model	Relació entre creixement econòmic i cohesió social. Relació entre creixement econòmic i sostenibilitat. Relació entre sostenibilitat i cohesió social.
	Relació problemàtica entre els elements del model	Materials (gentrificació de l'habitatge, desigualtats, equipaments socials, mecanismes de comunicació). Simbòlics (identitat, patrimoni, pertanyença, comunitat, idea de progrés).
Participació en el procés <i>Repensem el 22@</i>	Procés de planificació de la participació: mecanismes de governança en el plantejament i la revisió del <i>22@</i>	Mecanismes de participació institucionals. Iniciatives ciutadanes per intervenir en el debat sobre el pla: perspectives de la Taula Eix Pere IV i l'Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou.
	Obertura del procés de participació	Actors que hi participen (sector públic, universitats, sector privat i entitats ciutadanes).
	Impacte de la participació	Capacitat d'incidència ciutadana en aspectes concrets (habitatge, espais verds, participació).

Font: elaboració pròpia.

Per analitzar aquestes dimensions i les seves interaccions, en primer lloc es duu a terme una anàlisi documental de fonts secundàries que recullen el desenvolupament del Pla *22@* i les reaccions de la ciutadania. En segon lloc, es fan entrevistes¹ en profunditat a membres de la societat civil implicats en el *22@* des de diferents posicions. Les entrevistes són semi-estructurades i tenen una duració d'una hora, aproximadament, en la que es recullen els testimonis dels entrevistats, el seu ideari i perspectives en la situació històrica i actual del *22@*.

¹ La transcripció de les entrevistes es pot trobar als annexos 1-3, al final del document.

La identitat dels entrevistats es manté d'acord amb el seu consentiment. S'analitzen les següents fonts primàries i secundàries:

Taula 2

Fonts primàries documentals segons organisme promotor (autor o entrevistat)

Organisme	Tipus de document	Nom i descripció
Ajuntament de Barcelona	Instrument de planificació urbana	Pla General Metropolità de Barcelona (PGM-76). Aprovat el 1976 per l'aleshores Comisió Provincial de Urbanismo de Barcelona, recull la normativa urbanística de la ciutat. Àrees de Nova Centralitat (1987), un document estratègic que designa deu àrees prioritàries de Barcelona per transformar-les. Modificació del PGM per a la Renovació de les Àrees Industrials del Poblenou (2000), on es detalla el programa del Pla 22@. Modificació puntual del Pla General Metropolità (MpPGM) per un Poblenou més Sostenible i Inclusiu (2022). Aprovat com a resultat del procés participatiu Repensem el 22@.
	Procés participatiu	Documents relatius al procés de participació ciutadana Repensem el 22@ (2017-2022), dut a terme amb la col·laboració d'universitats, empreses i societat civil.
Associació d'Empreses i Institucions 22@ Network	Entrevista	Entrevista en profunditat el desembre de 2023 a Enric Urreta, president del 22@ Network BCN des de 2020.
Taula Eix Pere IV	Informe	Diagnosi dels Resultats del Procés Participatiu de l'Enquesta Ciutadana a l'Eix Pere IV (2016), fruit de la iniciativa ciutadana de recollir la voluntat del veïnat sobre les necessitats de l'entorn del carrer Pere IV al Poblenou.
	Entrevista	Entrevista en profunditat el desembre de 2023 a Jordi Callejón, representant de l'associació Taula Eix Pere IV, plataforma ciutadana amb l'objectiu d'impulsar activitats en l'àmbit cívic, cultural, social i econòmic al voltant del carrer Pere IV i el seu entorn en defensa de la protecció social i el patrimoni.
Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou (AVVP)	Entrevista	Entrevista en profunditat el novembre de 2023 a Salvador Clarós, membre i ex-president de l'Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou.

Font: elaboració pròpia.

El desenvolupament de la governança neoliberal i el paper de la ciutadania

Governança urbana a la ciutat neoliberal

La governança urbana

En primer lloc, cal considerar els marcs de governança que imperen en les ciutats occidentals actuals, així com les seves limitacions, per de situar-hi els actors involucrats i els reptes a què s'enfronten. La governança és considerada un marc analític que “emfatitza les relacions i interaccions entre aquests actors [referint-se a altres nivells de govern, fonts d'autoritat, grups d'interès i preocupacions democràtiques], així com les condicions i regles que les emmarquen” (Da Cruz *et al.*, 2019, p. 2). Aquesta és un reflex de la direcció política – altament influenciada per aliances publicoprivades – (Pierre, 1999). La governança urbana es centra en els valors, normes i pràctiques socials a l'hora de crear polítiques públiques, evitant aproximacions simplistes a la realitat i apropant-se a les dinàmiques socials de cada territori (Pierre, 1999). Per tant, la governança no és estàtica i té varies dimensions i nivells; és un cúmulo de diferents interessos equilibrats en marcs contextuais concrets.

Des dels anys setanta existeix un desplaçament hegemònic des dels estats cap a les ciutats i els territoris (Brenner, 2003), fet que canvia la distribució territorial de gran part d'Occident. Principalment a causa de la globalització, Brenner (2003) descriu un procés de rearticulació de les funcions i del poder de l'estat. Això causa la reterritorialització i reescalació de diversos factors prèviament concentrats en el nivell nacional. Le Galès (1998), assumint aquesta tendència, descriu una nova economia política de les ciutats, que crea un nou sistema de governança policèntrica a Europa. Sassen (2005) també parla de la reescalació dels territoris estratègics del sistema, caracteritzada pel debilitament de la dimensió nacional a causa de la privatització, la desregulació i la globalització. Això, l'autora defensa, dona peu a la creixent rellevància de ciutats ('ciutats globals') i regions; nodes interconnectats que tenen un paper primordial en la xarxa global d'intercanvis financers i econòmics.

Segons la teoria del sistema-món de Wallerstein (2004), les ciutats acaparen recursos, capital i control sobre les activitats econòmiques claus a escala global, perpetuant el sistema. Aquestes acumulen serveis avançats, finances i treball altament qualificat (Sassen, 2005); a més d'informació, capacitat de mobilització, coneixement i legitimitat (Le Galès, 1998). Per tant, el desenvolupament de les ciutats respon a la necessitat capitalista d'explotar terrenys productius per acumular-ne l'excedent de recursos concentrats en espais urbans, on les

desigualtats creixen alhora que elits transnacionals se'n beneficien i les consoliden (Harvey, 2008).

No obstant, la dialèctica entre la dimensió de governança local i la global no necessàriament implica la pèrdua de poder estatal (Brenner, 2003). La creença al llarg dels anys noranta que el rol de l'estat perdria força en benefici d'altres dimensions territorials no s'evidencia. Cal considerar una visió complementària de les diferents escales de poder sense oblidar el seu valor simbòlic. Davant la tendència a percebre els estats com a obstacles del progrés – que s'ha de donar en espais locals i regionals interconnectats globalment –, cal remarcar el rol de l'estat com a facilitador de les tendències neoliberals en benefici d'actors públics i privats (Jessop, 2002). Per tant, la ciutat neoliberal està reglada a partir d'un cúmul d'interessos que inclouen els de l'estat al qual pertanyen, que alhora està condicionat per tendències globals com la privatització o la financerització.

El debat sobre la ciutat neoliberal

Les transformacions urbanes descrites sovint se situen en un model de ciutat influenciat per dinàmiques neoliberals estatals. Les ciutats no són alienes a tendències globals com la liberalització dels mercats, la financerització de l'estat del benestar, del mercat laboral o del sistema sanitari (Storper, 2015). Aquestes tendències se solen traspasar a les ciutats des de l'estat (Weber, 2002; Jessop, 2012), que aprofita la dimensió territorial de les ciutats per invertir en un tipus d'activitat econòmica amb rèdit financer (Weber, 2002). Així, sectors lligats a les noves indústries o al mercat de l'habitatge utilitzen espais 'productivament obsolets', que tracten com espais buits amb els que s'especula en el mercat financer. Addicionalment, sota un procés de 'destrucció creativa' que resulta en una reestructuració neoliberal, s'eliminen parcialment antigues institucions basades en normes col·lectivistes i retribuicionistes i se substitueixen per noves formes de gestió estatal (Theodore *et al.*, 2009). Lluny de reduir-se a instruments dels estats, les ciutats interioritzen les pràctiques neoliberals, convertint-se en "espais cada vegada més centrals per la reproducció, transmutació i continua reconstrucció del mateix neoliberalisme" (Theodore *et al.*, 2009, p. 10).

Es pot considerar l'estat com a aliat del neoliberalisme des dels anys setanta i durant els vuitanta, en què a gran part d'occident imperaven les polítiques basades en la mecanització i la privatització. A partir dels noranta, l'estat és més intervencionista en l'àmbit social, però promou polítiques per sustentar el desenvolupament econòmic. Això es deu, en part, a la pressió

global per buscar inversió privada contínuament en un context competitiu de lluita de recursos (Peck i Tickel, 2009). Per tant, el paper de l'estat a la ciutat passa per la defensa dels interessos d'actors privats. Tanmateix, altres factors com els conflictes polítics, les noves regulacions, polítiques a altres nivells de governança o la contribució d'actors socials també influeixen en la governança urbana (Le Galès, 2002). Això reforça la idea de la governança com a fenomen relacional en el que cal considerar una diversitat d'actors (Pierre, 1999; Da Cruz *et al.*, 2019).

D'altra banda, Le Galès (2016) adverteix que no s'ha de confondre neoliberalisme amb altres conceptes com globalització, financerització, privatització o capitalisme. Una ciutat purament neoliberal suposaria canvis dràstics en el rol de l'estat i les institucions que no necessàriament es traslladen al paradigma occidental actual, en el que les ciutats i regions estan intensament regulades, com es reflecteix en el desenvolupament intencional de l'espai urbà.

En qualsevol cas, les polítiques urbanes no beneficien tota la població per igual (Weber, 2002): “amb neoliberalisme o sense, el capitalisme liberal globalitzat estructura l'ordre internacional i la transformació de les ciutats de manera creixent, incloent-hi les desigualtats” (Le Galès, 2002, p. 15). Storper (2015) també qüestiona el que habitualment s'interpreta com a influència del neoliberalisme en la governança, emfatitzant el rol de l'estat en la gestió de la ciutat. De fet, indica que, malgrat la inversió pública estigui a l'alça en la majoria de ciutats del món, no tots els sectors de la població se'n beneficien de la mateixa manera.

En conseqüència, la ciutat també és rellevant en un context neoliberal com a espai d'iniciatives cíviques i d'acumulació de tensions socials i econòmiques associades a projectes neoliberals. Això és degut al fet que:

“com a projecte per reorganitzar la societat civil, el neoliberalisme està lligat a un rang més ampli de subjectes polítics que el liberalisme ortodox. També tendeix a promoure la ‘comunitat’ (o una pluralitat de comunitats autoorganitzades) com a mecanisme de compensació per les deficiències del mecanisme de mercat” (Jessop, 2002, pp. 454-455).

Per tant, no es pot parlar d'una única força neoliberal que transforma les ciutats, sinó que s'han de considerar un conjunt d'actors amb interessos diversos que influeixen en la configuració urbana mitjançant diferents mecanismes.

A més, cal considerar el cas específic de les ciutats del sud d'Europa que, sobretot al segle XX, han viscut un desenvolupament urbà amb una governança diferent del de la majoria

dels països occidentals (Seixas i Albet, 2010). El model de governança urbana que s'ha estudiat en les últimes dècades té un fort component anglosaxó, pel qual la literatura no sempre recull l'evolució estatal i el desenvolupament del neoliberalisme al sud d'Europa que no sol experimentar els canvis als mateixos temps (Martí-Costa i Tomàs, 2017). Això es reflecteix en aspectes com el desenvolupament de l'estat del benestar, la concepció de la família i l'estructura del treball (Andreotti *et al.*, 2001). Aquesta diferenciació es deu a factors històrics i polítics en l'àrea, marcada per la lenta consolidació democràtica després de règims dictatorials (Martí-Costa i Tomàs, 2017). A més, Seixas i Albet (2010) assenyalen l'impacte que ha suposat per aquestes ciutats passar a formar part de la Unió Europea (UE) i el consegüent repte d'adoptar sistemes de governança basats en el nord d'Europa. A més, aquestes administracions solen debatre's entre impulsar creixement econòmic o adreçar reptes en termes de benestar social.

Estratègies de competitivitat i cohesió: regeneració urbana i districtes tecnològics

La regeneració urbana és un aspecte clau dels contextos descrits en aquest article, especialment pel que fa a la creixent competició global i a la reescalació del poder de les ciutats. La incorporació de les ciutats al sistema econòmic transnacional i la reestructuració de la divisió del treball es reflecteix en la seva estructura morfològica, que canvia per respondre a noves necessitats (Imrie i Thomas, 1995). Healey (1991) assenyalava com l'èmfasi de les polítiques públiques urbanes varia al llarg del temps mentre que l'enfocament econòmic centrat en la indústria del desenvolupament perdura. Per tant, la regeneració urbana està estretament lligada amb el desenvolupament econòmic. Això s'evidencia en el creixent desenvolupament de districtes d'innovació o tecnològics en la trama urbana, que sovint reemplacen espais d'activitat econòmica prèviament industrial, tal com il·lustra el cas de la construcció del 22@ a Barcelona (Morrisson, 2020).

En el context actual, la regeneració urbana, amb finalitats productives, se centra en la reconversió d'espais urbans prèviament deixats de banda per l'administració, passant per alt l'efecte en la població (Shaw i Porter, 2014). Nodrint-se de sinergies publicoprivades (i sense haver de comptar amb el suport ciutadà), el desenvolupament d'aquests espais es beneficia de mesures com la desregulació financera i la inversió pública estratègica (Kayanan, 2021). Per tant, els districtes d'innovació actuen com a espais on acumular capital en situacions de retrocés financer imposat en l'àmbit estatal (Kayanan, 2021), per la qual cosa són especialment prominents durant la crisi financera de 2008. La promoció de les anomenades 'smart cities'

(ciutats intel·ligents) beneficia principalment l'economia tecnològica globalitzada (Heaphy i Wiig, 2020). Addicionalment, Heaphy i Wiig (2020) assenyalen les implicacions desiguals del desenvolupament d'aquests tipus de districtes, que construeixen equipament municipal enfocat a l'oci per als parcs empresarials mentre que obliden infraestructura bàsica del barri. A més, s'hi originen noves formes de governança, marcades per una 'economització de la vida' per la qual s'incideix en la responsabilització de l'individu per emprendre, autogovernar-se i créixer a través dels seus propis mitjans (Kayanan, 2021).

A més de promoure districtes basats en l'economia tecnològica o del coneixement, aquest model també promou barris 'eco-urbans' (o 'eco-barris'); especialment rellevants els primers anys del segle XXI, es basen en un model de 'revitalització' tècnica que promou la salut i la sostenibilitat per combatre la crisi del desenvolupament capitalista (Holden *et al.*, 2015). No obstant, aquest model també s'ha criticat per ser un producte del capitalisme verd, transformant ràpidament l'espai sota premisses ecologistes i sovint perjudicant la població més vulnerable (Caprotti, 2014). A més, Caprotti (2014) argumenta que els barris eco-urbans entenen la ciutat com un laboratori on el mercat té un rol primordial en el desenvolupament de polítiques públiques, agreujant d'aquesta manera la crisi ecosocial i, en última instància, negant el dret a la ciutat.

D'altra banda, l'espai físic està lligat a elements psicològics que li donen significats socials i culturals (Ujang i Zakariya, 2014). Això ajuda a explicar les reaccions de la població als canvis en l'entorn amb el que estan familiaritzats, al que donen un significat i on desenvolupen activitats concretes. "El lligam als llocs físics és un factor positiu que pot contribuir a sostenir la identitat d'un indret, promovent el benestar psicològic, la satisfacció amb un mateix i la felicitat dels habitants urbans" (Ujang i Zakaria, 2014, p. 715). Més enllà de la regeneració basada en el rèdit econòmic i el desenvolupament tècnic, cal considerar l'encaix les dinàmiques socials en aquest procés.

El rol de la ciutadania en la transformació urbana

La defensa del dret a la ciutat en el model de governança hegemònic

Davant el model de governança descrit, béns i serveis bàsics als entorns urbans esdevenen actius financers, com és habitual amb l'habitatge i amb altres elements essencials a la ciutat. A més, en un paradigma de governança marcat pels acords entre el sector públic i el privat (Pierre, 1999), la població pot percebre que les seves necessitats no estan al centre de les polítiques

públiques. Alhora, les necessitats socioespacials de la població col·lideixen amb els incentius econòmics que no tenen en compte les premisses i les dinàmiques més bàsiques de protecció social (Smith, 2002).

L'anàlisi del conflicte entre necessitats socials i l'actual model de governança es planteja en aquesta investigació a través del concepte de 'dret a la ciutat', el dret col·lectiu que tenen els habitants de transformar-la, construint l'espai d'acord amb l'interès comú (Lefebvre, 1968; Harvey, 2008). Aquest dret l'introdueix Lefebvre (1968) com a crítica al procés d'urbanització capitalista i a la mercantilització de l'espai urbà, que condueix a l'exclusió i l'alienació de la ciutadania de la presa de decisions. Seguint les idees de Lefebvre, Harvey (2008) desenvolupa el concepte del dret a la ciutat en un context marcat per les crisis periòdiques del capitalisme, que se sustenta en la innovació financera i aprofita els espais urbans per consolidar-se i reproduir-se, tal com expressa Weber (2002). Davant aquesta situació "la qualitat de la vida urbana s'ha convertit en una mercaderia, de la mateixa manera que la ciutat en si, en un món en què el consumisme, el turisme, les indústries culturals i les basades en el coneixement s'han convertit en aspectes essencials de l'economia política urbana" (Harvey, 2008, p. 31). Harvey també descriu la mercantilització de l'espai urbà i el desplaçament de comunitats vulnerables a conseqüència de la gentrificació i l'especulació immobiliària.

Per tant, la idea de dret a la ciutat es relaciona amb l'interès comú, que a la ciutat sovint es reflecteix en la defensa dels béns comuns urbans (Ostrom, 1990)². Tot i que els espais públics urbans no són béns comuns en el sentit estricte (ja que tenen propietaris, com ara l'administració pública), el poder de decisió que s'hi té és limitat, per la qual cosa se'ls pot tractar com a comuns urbans en la pràctica (Garnett, 2012). D'altra banda, cal considerar la gestió pública d'aquests béns de manera independent a la seva naturalesa com a béns comuns.

² Aquests béns deriven de la conceptualització de Hardin (1968) dels béns comuns (o comuns) com a recursos naturals globals rivals i no-ecloents. És a dir, que el seu consum per part d'una persona evita que una altra el consumeixi i als que no se'n pot evitar l'accés, i que, per tant, tendeixen a caure en la sobreexplotació o el col·lapse degut a la seva gestió de manera no-comunitària. A diferència de Hardin, que defensa que aquests béns s'han de custodiar a través de la propietat privada o de l'estat, Ostrom (1990) proposa la protecció dels béns comuns a partir d'experiències locals i d'acord amb les necessitats de cada comunitat, basant-se en principis de sostenibilitat, equitat i la participació i responsabilització ciutadana. A partir d'aquestes idees, la idea dels elements urbans com a béns a preservar cobra rellevància. Per aquests motius, autors com Harvey (2008) o Klinenberg (2018) defensen preservar els comuns de manera comunitària a partir de l'enfortiment de les estructures socials, que poden actuar com a mecanisme de canvi.

Per tant, els béns urbans com parcs, bancs, voreres o espais públics d'oci es consideren com a comuns, malgrat estar regulats per governs locals, pel seu valor comunitari i el seu ús com a espais de socialització i intercanvi on les persones poden exercir els seus drets com a ciutadans (Iaione, 2015). També convé plantejar la gestió cooperativa dels comuns urbans com a alternativa a la gestió pública o, fins i tot privada (Harvey, 2008; Klinenberg, 2018). Aquesta gestió, en oposició al model hegemònic dels comuns urbans, pot basar-se en normes o comportaments socials informals (Garnett, 2012).

Però davant la dificultat d'assolir accions col·lectives exitoses per la manca de capital social, Iaione (2015) proposa crear partenariats publicocívics centrats en la conservació dels béns comuns, a més de la comunicació pública d'incentius per protegir-los per tal d'implicar-hi la població. L'autor també suggereix la creació d'un model de governança basat en una aliança sinèrgica entre:

“l'estat com a sector públic i l'estat com a comunitat, el públic com a subjecte i el públic com a col·lectivitat [...] per substituir l'actual sistema de regulació de dalt a baix per un altre centrat en la planificació urbana, la col·laboració i la consulta amb les parts interessades” (Iaione, 2015, p. 214).

El paper de la ciutadania en la construcció de l'espai urbà

La desconexió entre rèdit econòmic i necessitats socials converteix les ciutats en escenaris de la majoria de les reivindicacions socials actuals, sovint lligades a temàtiques urbanes (Domaradzka, 2018). Segons Domaradzka (2018), els ciutadans, cada vegada més desconnectats dels processos de presa de decisions sobre el seu entorn i insegurs davant tendències de privatització dels espais públics i de l'habitatge, es plantegen en quin tipus de ciutat volen viure. Darrere d'aquesta pregunta ressalta la qüestió de la pèrdua de pertinença i d'identitat lligades al territori.

La defensa del dret a la ciutat es pot emmarcar en una visió dinàmica de l'entorn urbà en la que destaca la concepció de la ciutat de Jacobs (1958) com a conjunt d'organismes vius i complexos que s'haurien de modelar d'acord amb les experiències quotidianes dels seus habitants³. Davant aquesta idea, és pertinent preguntar-se com es construeix la ciutat i, sobretot,

³ Jacobs (1958) reflexiona sobre la construcció de la ciutat en un context de desigualtats creixents en què el ciutadà té un rol primordial en el desenvolupament de l'espai, tal com explica a través de casos empírics.

qui la construeix. Aquest procés creatiu sorgeix de la interacció social i la diversitat econòmica que en deriva en la vida urbana i que, segons Jacobs (1958), hauria de ser central en les polítiques urbanes. Autors posteriors reivindiquen l'agència dels individus en processos de producció de la ciutat i de la vida col·lectiva (Lefebvre, 1968) i en la capacitat de desafiar i canviar la lògica capitalista i neoliberal de les ciutats (Harvey, 2008). Amb una perspectiva basada en la defensa del benestar i la garantia dels drets bàsics, Harvey (2008) realça la mobilització col·lectiva per actuar en contra de la desposseïció dels béns que haurien de ser comuns. Es considera, per tant, la ciutat com a marc emancipador en el que la població pot transformar tant a la ciutat com a si mateixa en clau de grup social.

Resulta il·lustrador considerar la perspectiva d'anàlisi de Capel (2007), que diferencia la *polis*, la *civitas* i la *urbs* com a components de la ciutat que s'han de considerar en aquest ordre per tal d'aconseguir el millor model de ciutat possible. En primer lloc, considera la *polis* com a dimensió política, administrativa i legal de la ciutat, que engloba la part més tècnica o organitzativa de la governança urbana i emfatitza la importància de la igualtat legal i la ciutadania universal per una societat democràtica i participativa. En segon lloc, la *civitas* se centra en els ciutadans i el seu benestar, destacant la necessitat d'accedir a habitatge assequible, a l'educació pública de qualitat, la igualtat d'oportunitats i a espais públics accessibles. En tercer lloc, la *urbs* fa referència a l'organització física de la ciutat al voltant dels seus objectius socials i polítics. Capel (2007) defensa la construcció de la ciutat a partir del diàleg entre les tres dimensions, que considera interdependents, i al voltant de les necessitats populars i els debats ciutadans.

Aquesta divisió és similar a la concepció de la ciutat de Sennett (2019), que ressalta una separació tradicional entre la *ville*, l'espai purament físic, i la *cit  *, que engloba el conjunt de percepcions, conductes i creences: la vida urbana. L'autor reflexiona sobre la ciutat actual, sotmesa a un model social i polític de tancament que no li permet desenvolupar la seva estructura naturalment sinuosa. És també rellevant la idea que no poden existir models universals que pretenguin construir la ciutat basant-se només en la dimensió tècnica, ja que no tindrien en compte les necessitats específiques de cada context i no aconseguirien respectar els principis de democràcia i de participació ciutadana. Per tant, existeix una desvinculació entre la planificació institucional de la ciutat neoliberal i la vida social urbana que hi té lloc (Capel, 2007; Sennett, 2019).

D'altra banda, la dimensió física i la intangible estan estretament entrelligades. Klinenberg (2018) escriu sobre la importància de la infraestructura social⁴ per garantir l'accés a diferents dinàmiques beneficioses per la població. A més de promoure la socialització i l'organització ciutadana, la infraestructura social "fa referència a les xarxes d'espais, equipaments, institucions i grups que faciliten les connexions socials" (Latham i Layton, 2019, p. 3). Les connexions socials i les relacions formades en els espais públics són crucials pel desenvolupament de la vida comunitària. Així doncs, la infraestructura pública i els espais públics accessibles són primordials per promoure la resiliència, la igualtat i la cohesió social. La dimensió física és, per tant, un aspecte primordial en la construcció de la ciutat, ja que apel·la directament a la psicologia i l'imaginari social col·lectiu (Ujang i Zakariya, 2014). Cal preguntar-se quins són els principis a partir dels quals es construeix aquest espai.

Participació i dret a la ciutat en el projecte 22@

L'anàlisi del treball explora la pregunta d'investigació: *com es defensa el dret a la ciutat en contextos de regeneració urbana davant la crisi ecosocial dels marcs de governança regits per lògiques neoliberals?* El cas d'estudi analitzat és el Pla 22@. En primer lloc, es contextualitza la governança a Barcelona al voltant del projecte des de 1979 fins a l'actualitat per entendre els fonaments del 22@ i com encaixa en l'evolució del marc. A més, s'examinen les relacions dels actors implicats al llarg de l'evolució del plantejament urbà, així com el rol de la ciutadania i la seva capacitat de defensar el dret a la ciutat. En segon lloc, s'estudia el Pla 22@ com a exponent de la construcció publicoprivada de la ciutat a través de l'economia del coneixement. En tercer lloc, s'analitza la perspectiva social i ciutadana sobre el 22@ en contraposició al model hegemònic de gestió. S'exposen dos àmbits que reflecteixen el procés de presa de decisions i els efectes tangibles que han tingut: l'habitatge i els espais verds. Finalment, es ressalten les oportunitats de la ciutadania en el context de govern alternatiu.

Contextualització: Barcelona (1979-2023)

1979-1986: L'impuls de la governança local i la regeneració social

⁴ La infraestructura social és considerada en aquest cas com el conjunt d'espais que convida la gent a participar en l'esfera pública o comunitària (Klinenberg, 2018).

Les primeres eleccions a Barcelona després del franquisme l'abril del 1979 es donen en una situació de crisi política i social derivada de vint anys de desenvolupament capitalista sense regulació i negligència estatal (Blakeley, 2005). La Constitució espanyola de 1978 transforma l'estructura territorial del país, que passa per un procés de descentralització i de repartició de competències a diferents nivells de governança. Després de la fi del franquisme i la consegüent progressió cap a la democràcia, Espanya cedeix part de la seva hegemonia a competències de la UE, a la que s'adhereix l'any 1986⁵. Això suposa, en primer lloc, el repte per l'administració municipal de deslligar-se del poder estatal i guanyar agència pròpia⁶. En segon lloc, els governs locals s'enfronten a una falta de recursos necessaris per reactivar millores socials (Díaz-Orueta *et al.*, 2018). Calen inversions considerables en matèria d'infraestructura pública, de transport, equipaments culturals, socials i educatius, i habitatge (Díaz-Orueta *et al.*, 2018).

A Barcelona s'aprova el Pla General Metropolità de 1976 (PGM)⁷, que se centra en el règim jurídic del sòl i en la requalificació de les zones de la ciutat en funció dels districtes que es volen assolir (Solans, 1997)⁸. A més, les primeres eleccions municipals de 1979 serveixen de plataforma per l'emergència de polítics compromesos amb moviments socials i veïnals que prioritzen polítiques enfocades cap al benestar social i la millora de la qualitat de vida a la ciutat (Capel, 2006).

La reorganització del poder local se centra en la promoció de polítiques redistributives, la participació ciutadana i l'ús de l'urbanisme i la planificació per regular el creixement i així millorar la qualitat de vida dels barris de classe treballadora (Martí-Costa i Tomàs, 2017). Això es reflecteix en la incidència per part de l'administració en el paper de les organitzacions de

⁵ Això també implica l'assimilació de tendències liberals influenciades per la incorporació espanyola a la Comunitat Econòmica Europea (CEE) el 1985 i a l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) el 1982 (Díaz-Orueta *et al.*, 2018).

⁶ De manera similar a la democratització i descentralització a nivell estatal, la ciutat reparteix l'administració en 15 districtes, cadascun gestionat per un regidor. Als inicis dels anys vuitanta doncs, els esforços municipals es centren en la regeneració d'espais públics i la renovació de l'equipament municipal com a resposta a la mancança de condicions bàsiques per al benestar de la ciutadania (Capel, 2007).

⁷ El PGM (o PGM-76) l'aprova l'antiga Entitat Municipal Metropolitana de Barcelona (EMMB), que reunia 26 municipis que actualment conformen l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB).

⁸ La classificació del sòl es fa en funció d'una dualitat publicoprivada que diferencia entre sistemes (sòls reservats per elements públics) i zones (sòls privats o pendents de desenvolupament particular o per part d'entitats locals). Aquesta classificació, que reclama una regulació del sòl, insisteix en la preservació del medi, tant natural com social, de la ciutat (Solans, 1997).

societat civil en el procés de creació de polítiques socials (Díaz-Orueta *et al.*, 2018). Sovint es parla del ‘model Barcelona’ en referència al model de governança que impera a la ciutat des dels finals dels anys setanta (Blakeley, 2005) i que neix d’una voluntat política de replantejar espais públics i equipaments municipals i de modernitzar les infraestructures urbanes a partir d’una visió de la ciutat com a laboratori (Montaner, 1992)⁹. Alguns autors (Anguelovski *et al.*, 2018; Saurí *et al.*, 2009) destaquen intervencions enfocades en la creació d’espais verds amb funcions socials, ja que actuen com a llocs de reunió i construcció comunitària.

Capel (2006), d’altra banda, fa referència a aquest model com a resultat de la intervenció en l’urbanisme de la ciutat per convertir-la en un centre turístic, seu de grans esdeveniments, basada en els serveis i la promoció immobiliària. Aquestes intervencions, que comencen sent relativament petites, van creixent a mesura que es desplacen a la perifèria de la ciutat, fins a arribar als projectes olímpics a partir de 1986.

1986-2008: Gir empresarialista, creixent influència del sector privat i crisi del Model Barcelona

A finals dels anys vuitanta es produeix un canvi de paradigma econòmic marcat pel desenvolupament del capitalisme liberal globalitzat. La financerització, privatització i mercantització de l’economia global resulten en una creixent influència del mercat en l’esfera pública, per la qual cosa l’estat s’alia amb el neoliberalisme global (Theodore *et al.*, 2009). A Espanya, aquest es tracta d’un període de deflació i debilitament de fons dedicats a polítiques públiques, fet que s’equilibra amb la cerca de capital estranger i la gestió privada de serveis públics. Els baixos salaris, l’abandonament d’activitat industrial i el consegüent augment d’inversió estrangera porten l’economia nacional a un model basat en els serveis, amb èmfasi en el sector turístic i de la construcció (Martí-Costa i Tomàs, 2017).

A escala local, sorgeixen noves connexions entre Barcelona i les institucions europees; la ciutat passa a formar part de xarxes urbanes transnacionals i es consolida com a part activa en assumptes extra-estats (Blakeley, 2005). Aquesta tendència culmina durant l’administració de Pasqual Maragall (1982-1997). Concretament en la nominació de Barcelona l’any 1986 com a seu dels Jocs Olímpics de 1992, que posa les polítiques públiques al servei l’esdeveniment i prioritza aliances publicoprivades. L’Ajuntament passa a ser una peça central en la governança

⁹ Tal com apunta Montaner (1992), aquests replantejaments es fan a través de projectes a petita escala, com ara la construcció de places a districtes com Ciutat Vella, Gràcia o Sants.

dels Jocs amb la intenció millorar la imatge de la ciutat i obtenir-ne un benefici més enllà de les Olimpíades (Aragón-Pérez, 2019). L'obertura internacional de la ciutat també resulta en una intensificació de la competitivitat per fer-la més atractiva per empreses i comerços (Blakeley, 2005).

Davant això, “les elits polítiques de Barcelona van reconèixer que l’Ajuntament no seria capaç d’actuar per si sol, sinó que necessitaria la cooperació d’actors de diverses esferes, particularment les elits econòmiques i associacions voluntàries de la societat civil” (Blakeley, 2005, p. 154). Per tant, es promou la descentralització i la participació de la ciutadania per desenvolupar el model de ciutat proposat. D'altra banda, les Olimpíades, que en un inici suposen una millora d'accés a inversions d'origen estatal i autonòmic i un creixement exponencial del turisme d'oci i de negocis, representen també un punt d'inflexió en el model de governança i en el rol que hi tenen les entitats socials (Díaz-Orueta *et al.*, 2018).

El 1987 l’Ajuntament de Barcelona vetlla per la regeneració i el reequilibri urbà mitjançant la designació d’Àrees de Nova Centralitat, deu espais de la ciutat que es transformen de manera estratègica¹⁰. Entre elles, hi ha la zona de Carles I – Av. Icària, la de Glòries i la de Diagonal/Prim, que uns anys més tard passen a ser centrals en el plantejament del 22@. El Pla 22@ sorgeix en aquest context com a exponent del plantejament del model Barcelona a partir d’una aliança publicoprivada i amb una voluntat d’obertura de la ciutat cap a l’economia global. Però, en un ritme urbanístic accelerat, reformes de caràcter social com la construcció d’espais verds o de centres cívics passen a segon pla. Això implica que la comunicació de l’Ajuntament s’enfoca a grans promotors i operadors amb capacitat de respondre als temps olímpics, deixant de banda el diàleg amb petits actors populars (Montaner, 1992).

2008-2024: Reconfiguració política i aprofundiment democràtic

La crisi financera de 2008 suposa un punt d'inflexió en la governança urbana a causa de la reconfiguració generalitzada del panorama econòmic, polític i social, ja que les ciutats han de potenciar la seva competitivitat per sobreviure en l'economia global. Es produeix una reestructuració neoliberal del capitalisme en la que es trenca el model productiu basat en la

¹⁰ Les Àrees de Nova Centralitat es plantegen en antics espais industrials que “suposen una oferta de sòl quantitativament important, amb un alt potencial d’activitat, degut a la seva bona posició en relació al sistema d’accessos a la ciutat, la seva vinculació a importants eixos viaris, i la proximitat a punts d’intercanvi entre sistemes de transport urbà, metropolità i, fins i tot, internacional” (Ajuntament de Barcelona, 1987, p. 8).

unió del sector financer i el de la construcció (Díaz-Orueta *et al.*, 2018). A Barcelona això es reflecteix en la financerització del mercat del sòl i l'habitatge (Charnock *et al.*, 2014). El govern de Xavier Trias (2011-2015) consolida el model plantejat per les Olimpíades, que prioritza el creixement econòmic en detriment de la cohesió social i la participació ciutadana en els processos de presa de decisions. A més, el rol de l'administració queda limitat davant l'augment de la llibertat d'actors privats, que actuen segons interessos de mercat. Això també afecta els mecanismes de participació ciutadana, que es transformen en fòrums de caràcter tècnic, deixant de banda el vessant més polític d'aquests espais (Díaz-Orueta *et al.*, 2018).

Però en l'àmbit nacional, el panorama polític es reestructura a causa del 15M i el moviment dels *Indignats* que en deriva el 2011¹¹. La reconfiguració de l'esfera política i el final del bipartidisme a Espanya es reflecteixen a Barcelona amb l'alcaldia d'Ada Colau (2015-2023) com a representant de Barcelona en Comú. Durant aquesta etapa es replanteja l'aproximació a les polítiques socials i la participació ciutadana mitjançant la inclusió de diversos actors socials en la gestió de l'àmbit públic (Díaz-Orueta *et al.*, 2018). També s'implementen processos socialment innovadors en l'àmbit de la participació ciutadana (Bonet-Martí i Serrano-Miguel, 2021). Per tant, arran del 15M es produeix una cogestió dels comuns urbans emparada per l'Ajuntament. A partir d'aquest marc de governança s'inicia el procés participatiu *Repensem el 22@* com a resposta al descontentament ciutadà davant els canvis produïts entorn del Poblenou.

Però malgrat l'èmfasi en la innovació democràtica i els esforços per promoure la participació ciutadana, Barcelona segueix fortament influenciada per tendències globals del capitalisme neoliberal. D'una banda, la financerització del sòl s'intensifica i dona peu a tendències com la gentrificació en l'àmbit de l'habitatge (Charnock *et al.*, 2014). D'altra banda, la sostenibilitat també passa a ser un debat central en la governança a tots els nivells i s'instrumentalitza de maneres diferents per part de diferents actors.

La construcció publicoprivada de la ciutat: El 22@ i l'economia del coneixement

Deixant enrere l'enfocament social dels anys vuitanta, l'aliança entre sector públic i privat, que es prolonga al llarg dels noranta i inici dels 2000, s'enforteix per situar la ciutat en l'economia

¹¹ El creixent descontentament social a causa de la pujada de l'atur, de mesures d'austeritat, el debilitament de mecanismes redistributius o la corrupció porten a la proliferació del moviment dels Indignats i a la creació de partits polítics com *Podemos* o *Barcelona en Comú* (Martí-Costa i Tomàs, 2018).

global internacional mitjançant la transformació de l'espai en sinergia amb la innovació del mercat. És en aquest context en què sorgeix el Pla 22@, que aviat entra en conflicte d'interès amb el veïnat de la zona.

L'any 2000 es publica la *Modificació del PGM per a la Renovació de les Àrees Industrials del Poblenou* (MPGM) per establir les bases del nou Districte d'Activitats 22@BCN¹². Amb l'ambició de convertir Barcelona en una capital tecnològica d'Europa i deixar de banda l'activitat industrial de forma definitiva, la MPGM promou “les noves activitats productives i algunes funcions superiors com són la formació, la recerca i el desenvolupament, fent també possible la implantació de nous serveis avançats i de noves residències” (MPGM, 1998, p. 9). A més, s'especifica que la re-zonificació de l'espai i la transformació dels processos productius han d'anar acompanyades de la millora de la qualitat de vida ciutadana en línia amb l'estratègia urbana prèvia. Tot això deriva en la promoció de cinc sectors: el disseny, la tecnologia, la biomedicina, l'energia i l'audiovisual.

El 22@ respon a una tendència cap al desenvolupament urbà basat en el coneixement (*Knowledge-Based Urban Development*), (Duarte i Sabaté, 2013), que se sosté en una aposta creativa i moderna per la convivència de diferents tipus d'espais (sobretot de negocis i d'habitatge) en una zona ben connectada i simbòlicament atractiva pel seu caràcter innovador. Les àrees sobre les quals es desenvolupa aquest tipus d'urbanisme no són aleatòries, sinó que es caracteritzen per acollir espais culturals i creatius (Duarte i Sabaté, 2013) i per aprofitar antics espais industrials. Jutgla (2010) destaca que aquest és el cas del 22@ al Poblenou, un ‘ambient urbà obsolet’ en estat crític a finals del segle XX a causa de la desindustrialització. A més, el Poblenou s'estableix als anys noranta com a lloc de concentració d'espais creatius i culturals, un tipus d'activitats que no queden indiferents davant la transformació de les dècades posteriors. Martí-Costa i Pradel (2011) exposen els lligams entre art i cultura i la indústria del coneixement a través de mecanismes institucionals sota la premissa de ‘Ciutat del Coneixement’¹³. Aquests estan motivats principalment per interessos econòmics i ajuden a

¹² La MPGM és el resultat de dos anys de col·laboració entre l'Ajuntament de Barcelona – específicament per part del Sector d'Urbanisme – i altres associacions i empreses lligades a l'arquitectura i la indústria del coneixement. Les determinacions fonamentals de la MPGM determinen les bases de la transformació de l'antiga zona industrial (denominada amb la clau 22a), definint-ne els equipaments i ampliant-hi l'habitatge.

¹³ El lema ‘Ciutat del Coneixement’ es promou durant les legislatures de Joan Clos, del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), de 1997 a 2006.

promoure el turisme cultural a la ciutat. Per tant, el sector cultural i artístic que s'havia instaurat al Poblenou es veu desplaçat per l'aparició del 22@, que commodifica aquestes pràctiques.

La perspectiva social i ciutadana del 22@

La ciutadania, que no se sent inclosa en el procés d'expansió econòmica, expressa la seva disconformitat amb el Pla 22@ al llarg del procés. Jordi Callejón, membre de l'Associació Taula Eix Pere IV entrevistat per aquest article, manifesta la seva inquietud envers els processos de presa de decisions del Pla, que no tenen en compte les necessitats de la població:

“El problema és que, des de la transformació de les Olimpíades, mai s'ha preguntat al veïnat què necessita sobre el seu propi barri. Es prenen decisions als despatxos, arquitectes de luxe que fan uns dissenys al·lucinants, però que no tenen cap visió de la memòria d'aquell barri en concret, de les necessitats, del veïnat, on està, realment què cal. Llavors l'espai públic no es fa en condicions perquè no es té en valor l'opinió del veí o la veïna.”

Salvador Clarós, membre i expresident de l'AVVP també reflexiona sobre un pla que s'aprova sense consultar el veïnat i que té un impacte directe sobre l'espai:

“Col·lectivament, jo crec que hi ha un sentiment de pèrdua psicològica, d'afectació. Després, més afectacions: la gent que ha viscut al Poblenou de tota la vida, que ha vist el Poblenou d'abans i que al carrer Pere IV hi passaven tramvies... hi ha un moment donat que les transformacions són de tal dimensió que desubiquen físicament les persones. Sobretot les persones més grans perden els referents paisatgístics de la seva infància, de la seva vida. I aquestes també són coses que afecten la psicologia de masses.”

A més dels canvis físics, l'estabilitat de l'ordre social i cultural també queda perjudicada (Ujang i Zakaria, 2014). En termes de Capel (2007), la *polis* (en aquest cas el plantejament i la gestió publicoprivada del 22@) no respon a les necessitats de la *civitas* (la ciutadania i el seu benestar), resultant en una *urbs* desconnectada de la seva població. Concretament, la connexió entre la *polis* la *civitas* es veu reflectida en dos àmbits de la *urbs* centrals en l'actual debat al Poblenou: l'habitatge i els espais verds. El plantejament i desenvolupament d'aquests béns urbans posa en evidència les prioritats el Pla la manca de participació ciutadana.

Pel que fa a l'habitatge, la MPGM (1998) reconeix els prop de 4.000 habitatges ja existents al barri¹⁴ i estableix la construcció de 4.000 habitatges més sota un règim de protecció pública. Davant aquestes condicions, la societat civil del Poblenou – històricament mobilitzada i involucrada en protestes prèvies com el Pla de la Ribera (1966) o les transformacions de les Olimpíades (1992) – s'organitza des de diverses entitats per protestar davant el Pla 22@ (Marrero, 2003). Aquestes protestes s'articulen al voltant de tres eixos, com defineix Marrero (2003): el procés de presa de decisions, el tipus d'edificacions proposades i els costos socials derivats de l'actuació. L'AVVP, que ha tingut un rol cabdal al llarg de tot el procés argumenta el següent:

“Va ser la primera vegada que en un pla urbanístic, i més d'aquestes dimensions (estem parlant de 200 hectàrees) tot l'habitatge és 100% de protecció oficial. Això no havia passat mai, però també era una de les condicions que havíem plantejat inicialment. Nosaltres ho justificàvem parlant de la Vila Olímpica, on es van fer 2.000 habitatges i tots de renda lliure, del Front Marítim, amb 1600 habitatges (60% de renda lliure i 40% públic), del Diagonal Mar, 2.000 habitatges més i tots de renda lliure, i la Diagonal. Per tant, això havia de ser tot de protecció oficial. Però el màxim van ser 4.000 habitatges. El que s'ha vist posteriorment és que les oficines s'han anat edificant per interès privat i els habitatges no – se n'ha fet màxim 2000. I una altra cosa que vèiem amb l'habitatge, el que a mi m'ha preocupat més sempre, és que si no es planifica on es farà, això no funcionarà. Perquè ara tens, per exemple, la superilla, on hi ha una densitat d'habitatge massa baix, cosa que no ajuda a la mixtura urbana. I això no vol dir que no s'hagi de fer teixit econòmic, però també s'ha d'introduir una massa crítica d'habitatge que assegurí que això sigui un territori ric funcionalment.” (Salvador Clarós, 2023)

La manca de previsió al Pla sobre la protecció de l'habitatge s'agreuja pel problema de la gentrificació¹⁵, que dificulta l'accés a l'habitatge al veïnat. La gentrificació del Poblenou és un cas aïllat, tal com assenyalen els tres entrevistats. Per contra, Enric Urreta, president de l'Associació 22@ Network, destaca les millores que el Pla du al barri:

“[...] s'han creat nous edificis residencials o d'oficines innovadors i moderns, parcs i jardins, eixos comercials, noves biblioteques i serveis, s'han obert nous carrers, s'han remodelat

¹⁴ Aquests habitatges són construccions que ja existien al barri però que es troben en sòl classificat com a industrial, per tant, en règim irregular. La MPGM els regula i els protegeix.

¹⁵ La gentrificació representa un desplaçament a causa de la disparitat entre la renda dels habitants del territori abans de la seva regeneració i la dels que s'hi ha desplaçat quan s'ha convertit en un lloc més atractiu on viure (Smith, 1996).

i reeixit antics entorns fabrils, s'ha potenciat Palo Alto, Barcelona Activa forma i capacita a milers de ciutadans/es, han aterrat noves empreses i professionals, s'ha millorat el transport públic, l'economia de la zona, la formació... [...] Cap altre barri de la ciutat ha tingut aquest desenvolupament i aquesta reestructuració, i, per contra, tots han perdut identificació de la població amb el barri, més desigualtats. Crec personalment que si un barri ha guanyat en sentiment de pertinença és el Poblenou, i ha integrat als nous barcelonins/es d'una manera com pocs barris ho han fet.” (2023)

En canvi, Jordi Callejón defensa que el Poblenou s'ha transformat de manera que “sembla que l'espai públic no té cap valor” (2023), igual que no es té en compte la gent expulsada del barri perquè no pot fer front al cost de la vida. I afegeix que no es té en compte el valor del patrimoni industrial, cosa que li resta sentit al barri que ha estat el motor industrial de la ciutat. Salvador Clarós també reivindica el valor d'aquest patrimoni, del que en destaca la catalogació l'any 2000 al *Catàleg de Patrimoni Industrial del Poblenou*, fet que contribueix a la seva preservació. La manca de reconeixement del patrimoni per part dels promotors del 22@ també porta a un procés de gentrificació productiva, tal com defineix Jutgla (2010), que descriu un desplaçament de la indústria a causa de la creixent competitivitat productiva globalment, que porta a la promoció de la indústria del coneixement promoguda pel sector públic.

Pel que fa als espais verds, la MPGM inclou la delimitació de zones verdes com a mesura per millorar l'entorn del barri, tot i que no delimita criteris concrets per construir-les. Continuant amb la tònica de la planificació olímpica, els espais verds del 22@ s'ideen amb la prioritat d'acomodar les necessitats del sector privat i d'atraure turisme, activitat econòmica i grans esdeveniments (Anguelovski *et al.*, 2018). Un exemple de la intervenció en espais verds arran del 22@ és el del Parc Central del Poblenou. L'espai que als vuitanta es va proposar com a principal àrea verda al districte va acabar envaït per construccions d'oficines i habitatge privat (Duarte i Sabaté, 2013). Abans del 22@, això es veu reflectit en la celebració del Fòrum de les Cultures de 2004, pel que es transforma part del litoral per acomodar aquest tipus d'activitats. De manera similar que amb la problemàtica de l'habitatge, Jordi Callejón afirma que:

“Les 200 hectàrees del 22@ previstes per transformació contempnen un espai públic pagat per les mateixes empreses que hi construeixen, no ho fa l'Ajuntament. És a dir, és espai públic però amb un tracte privat. Això és un error perquè l'espai públic el decideix l'arquitecte de l'empresa i no l'arquitecte de l'Ajuntament. I encara que fos un arquitecte de l'Ajuntament,

no és un veí del barri, no viu al barri i no pregunta a la gent del barri què necessita en aquell espai.” (2023)

Els entorns verds, especialment en entorns urbans, poden actuar com a espais de mitigació climàtica i resiliència social, a més de tenir un impacte positiu en la qualitat de vida, millorant la salut, enfortint les connexions socials i consolidant la identitat del territori (Cole *et al.*, 2017; Anguelovski *et al.*, 2018). Jordi Callejón exemplifica aquest valor a partir del cas del Passatge Trullàs al carrer Pere IV, abandonat i en estat de degradació fins que el 2017 la Taula Eix Pere IV va impulsar la demanda veïnal de convertir-lo en un espai d'ús públic. A partir d'un procés de rehabilitació dissenyat íntegrament pels veïns, el passatge s'ha convertit en un espai verd comunitari amb mobiliari urbà dissenyat per la gent del barri.

Per tant, tot i que la MPGM contempla la construcció d'habitatge protegit i d'espais verds – mesures socials que han de beneficiar la gent del barri – a la pràctica, diversos problemes deriven del seu plantejament. Les entrevistes dutes a terme expressen la idea que el 22@ preveu el Poblenou com una espècie d'espai buit on no es contempla que hi hagi vida social. Això es reflecteix en els usos actuals de l'espai, dels quals és difícil interpretar-ne el benefici social. A més, el Pla inicial no contempla cap mecanisme de participació ciutadana, fet que incomoda diferents grups socials al llarg del seu desenvolupament i fins a l'actualitat.

El procés participatiu Repensem el 22@

El 2017, disset anys després de l'aprovació de la MPGM i el Pla 22@, l'Ajuntament de Barcelona inicia un procés participatiu davant els reptes socials derivats de la transformació urbana. La incomoditat per part de la societat civil davant la manca de participació en aquesta transformació n'és una de les causes principals. Salvador Clarós (2023) narra el rol de l'AVVP durant el plantejament del 22@, que va reaccionar de manera contundent, mobilitzant-se en contra del Pla. Gràcies a això, l'administració va acceptar el replantejament d'alguns aspectes, tot i que la participació ciutadana no va anar més enllà. Jordi Callejón (2023) relata que, després de veure les actuacions urbanístiques, la població es preocupa pels efectes que el 22@ pugui tenir entorn del carrer Pere IV. Després d'exigir l'Ajuntament que els mantingués informats sobre les transformacions a l'espai per poder-hi participar, la Taula Eix Pere IV crea el seu

propi procés participatiu¹⁶, que deriva en l'informe *Diagnosi dels Resultats del Procés Participatiu de l'Enquesta Ciutadana a l'Eix Pere IV* (2016).

Aquests precedents evidencien la manca de previsió per incloure la ciutadania en el 22@, que s'evidencia al llarg dels anys. Des del 22@ Network, Enric Urreta defensa la construcció conjunta de la ciutat:

“casos d'èxit parteixen de la suma de visions dels diferents actors, trobar el denominador comú que aglutini benestar, desenvolupament, sostenibilitat, mobilitat i visió de futur” i afegeix que “els elements de representativitat i participació són bàsics, per així els eixos de promoció veïns, Ajuntament, universitat i experts urbanístics són punts claus a tenir en compte” (2023).

En aquest context, l'Ajuntament impulsa el 2017 el procés participatiu *Repensem el 22@*¹⁷ amb la premissa de donar a conèixer el funcionament del Pla i d'incloure la ciutadania en una modificació de la MPGM.¹⁸ Aquest és el primer moment en què l'administració, entitats privades, universitats i societat civil es reuneixen per prendre decisions comunes¹⁹. Del *Repensem el 22@* en deriva el pacte *Cap a un Poblenou amb un 22@ més inclusiu i sostenible*, signat el novembre de 2018, i la posterior aprovació de la Modificació puntual del PGM per un 22@ més sostenible i inclusiu (MpPGM) el maig de 2022. La MpPGM s'emmarca com “una estratègia de Regeneració Urbana, que té per objectiu consolidar els teixits i els usos existents,

¹⁶ El procés participatiu creat per la Taula Eix Pere IV, que s'inicia el 2015, consisteix en diverses accions de conscienciació i en un posterior recull de les prioritats del veïnats pel Carrer Pere IV i el seu entorn.

¹⁷ Decidim.barcelona, la plataforma d'acció participativa de l'Ajuntament de Barcelona expressa el següent: “*Repensem el 22@* és un procés participatiu dirigit al veïnat del conjunt dels barris del Poblenou i del Besòs i el Maresme amb la voluntat de desenvolupar, mitjançant una metodologia oberta i inclusiva que garanteixi una participació real de la ciutadania, una diagnosi compartida de reptes i necessitats i una proposta estratègica per a repensar el 22@.” (2019).

¹⁸ L'entitat promotora del procés participatiu *Repensem el 22@* és la Comissió Ampliada 22@, composta per la Regidoria del Districte de Sant Martí, la Direcció d'Ecologia Urbana i Mobilitat, la Regidoria d'Empresa i Turisme, universitats, i representants del teixit empresarial i veïnal del Poblenou.

¹⁹ Els signants de l'acord són: l'Ajuntament de Barcelona, l'Associació d'Empreses i Institucions 22@ Network, el Consorci del Besòs, la Fundació bTec-Campus Diagonal Besòs, la Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona, el Pla Estratègic Metropolità de Barcelona, el Poblenou Urban District, la Taula Eix Pere IV, la Universitat de Barcelona, la Universitat Politècnica de Catalunya i la Universitat Pompeu Fabra.

amb gran valor social, identitari i empresarial, però també la transformació d'alguns àmbits per a aconseguir una ciutat mixta i de qualitat ambiental” (Ajuntament de Barcelona, n. d.).

El pacte es basa en sis eixos, que representen sis àmbits de transformació: l'habitatge i el model urbà del barri, l'economia de la innovació i social i solidària de proximitat, el patrimoni i equipaments socials i culturals, l'ecologia i sostenibilitat, i la governança i participació. En l'àmbit de l'habitatge es preveu reservar el 10% de la nova construcció a l'habitatge de protecció pública, principalment de lloguer (Ajuntament de Barcelona, 2022). Pel que fa a la promoció de la sostenibilitat, s'aprova un Nou Pla Especial d'Infraestructures (PEI) en benefici de col·lectius vulnerables, a més d'introduir el projecte de transformar el carrer Cristòbal de Moura en un eix verd. Finalment, s'emfatitza la participació en el model de governança del 22@ amb la inclusió de la Comissió Ampliada establerta pel *Repensem el 22@* com a òrgan permanent de governança del 22@.

Enfront del pacte, els representants de les entitats veïnals expressen els seus dubtes sobre la seva capacitat d'incidència i de canvi. Salvador Clarós (2023) planteja que els mecanismes de participació potser no són suficients, i que el govern de cada moment serà molt més determinant per al seu rol. D'altra banda, Jordi Callejón constata que el pacte no els satisfà i que les parts no hi estan prou compromeses, per la qual cosa hauran de continuar actuant com a força contrahegemònica:

“Esperem poder seguir incidint com fem ara. Al final som una entitat de mesura i de pressió del que està passant. Intentem sempre estar a l'aguait del que passa, mirem de parlar-ho, de mobilitzar la gent, de seguir conquistant espais per la gent, espais on la gent pugui dir què vol que passi allà, i això és important. Jo em veig seguint lluitant. Al final no pots abaixar la guàrdia perquè et treuen la ciutat. Jo espero que la ciutadania d'alguna manera esclati.” (2023)

Salvador Clarós (2023), en un to més optimista defensa el potencial de la ciutadania:

“Si la fabricació urbana no es posa en pràctica en uns espais a la ciutat, si no deixes que la gent interaccioni i aprovi, qüestionari, intervingui, aporti idees, tot serà teoria. Què vol dir la ciutat sostenible aleshores? Sé que poso molts interrogants, però és així. Semblaria que hem evolucionat molt, però jo crec que encara hem d'evolucionar molt més.”

Aquestes visions reflecteixen un procés que, tot i que necessari, a la pràctica sembla reproduir les mancances de la MPGM del 2000. Per tant, cal insistir en la inclusió de la

ciutadania en el disseny de les mesures de regeneració urbana des de l'inici per no convertir-la en la principal perjudicada.

Conclusions: Present i futur de la participació ciutadana

Aquest article s'ha centrat a investigar el rol de la ciutadania en la construcció de la ciutat en contextos de regeneració urbana davant la crisi ecosocial dels marcs de governança neoliberal. La revisió de la literatura ha permès retratar les dinàmiques de governança urbana actuals en un context en què les ciutats tenen agència econòmica i política. Influenciades per un procés de neoliberalització generalitzat, les ciutats es globalitzen i els seus serveis es privatitzen i es financeritzen. Això porta a la transformació urbanística de l'espai, que es regenera a partir de col·laboracions publicoprivades mitjançant la creació de districtes tecnològics i d'innovació. En aquest paradigma, la defensa popular del dret a la ciutat queda desplaçada a una posició contrahegemònica des de la qual moviments socials i associacions veïnals es veuen obligats a defensar els béns comuns urbans.

Aquest context s'ha evidenciat a partir del cas d'estudi del Pla 22@ al barri del Poblenou de Barcelona. La metodologia emprada per examinar-lo s'ha basat en una revisió de fonts primàries i secundàries, incloent entrevistes en profunditat amb tres membres de la societat civil implicats al Pla des de diferents posicions. El cas s'ha analitzat segons les relacions entre els eixos de: governança, competitivitat, cohesió social i sostenibilitat, que evidencien incompatibilitats en el model del 22@. En essència, el Pla es situa a una ciutat immersa en un gir empresarialista per part de l'administració, que busca remodelar una àrea que es considera productivament obsoleta per instaurar-hi un model productiu basat en la indústria del coneixement. Però tal com es constata en les entrevistes, aquesta planificació no inclou les entitats socials del barri, derivant en un projecte deslligat de les seves necessitats, tant materials com simbòliques. Això s'evidencia especialment en l'àmbit de l'habitatge i en la infraestructura verda que, tot i ser dos aspectes destacables del Pla 22@, no satisfan les necessitats actuals del veïnat.

Davant un model de regeneració urbana ideat i dut a terme sense participació ciutadana, el rol de la població ha estat – i continua estant – d'oposició. És gràcies a aquesta oposició que el 2017 s'impulsa el procés participatiu *Repensem el 22@*, que actua com a fòrum entre

administració, mercat, universitats i població. Els resultats del procés, tot i girar entorn reformes socials del Pla, no satisfan la població, que desconfia de la seva aplicabilitat en el model de governança vigent. Es pot concloure, doncs, que la manca de previsió del 22@ inicial exclou la ciutadania de la planificació urbana, privant-la del seu dret a la ciutat i forçant-la a crear formes alternatives de la gestió de l'espai. Esforços de diàleg posteriors són beneficiosos en la mesura que totes les parts estiguin compromeses amb el compliment de les resolucions conjuntes. En cas contrari, la ciutadania mai acabarà d'estar íntegrament inclosa en el model de governança actual.

Aquest article contribueix a la discussió sobre el rol de la ciutadania en la construcció de la ciutat, identificant-ne les problemàtiques actuals en un cas que encara està en fase de desenvolupament. De cara a futures investigacions, l'estudi es pot beneficiar d'una anàlisi quantitativa de les conseqüències del Pla per valorar-les de manera més precisa, especialment pel que fa a l'àmbit de l'habitatge. A més, convé dur a terme més entrevistes, tant amb altres entitats ciutadanes com amb actors vinculats a l'administració i el sector privat, per obtenir una visió més àmplia de les seves necessitats, opinions i propostes. Finalment, aquesta investigació obre les portes a estudiar les implicacions de la MpPGM (2022) al llarg de la seva implementació, que encara és prematura. D'aquesta manera, es podran concretar altres necessitats i mecanismes de participació ciutadana en la regeneració urbana a la ciutat en els anys vinents.

Bibliografia

- Ajuntament de Barcelona. (1976). *Pla General Metropolità*. Àrea Metropolitana de Barcelona. <https://www.amb.cat/s/web/territori/gestio-i-organitzacio/numamb/index-normes-urbanistiques.html>
- Ajuntament de Barcelona. (1987). *Àrees de Nova Centralitat*. Àrea d'Urbanisme i Obres Públiques i Àrea de Relacions Ciutadanes. <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/101579>
- Ajuntament de Barcelona. (2000). Modificació del PGM per la renovació de les zones industrials del Poblenou–Districted'Activitats 22@ BCN. *Recuperado de* http://www3.amb.cat/normaurb2004/Docs/Normes_mod/NUM-Barcelona5.pdf.
- Ajuntament de Barcelona. (2018) *Pacte Cap a un Poblenou amb un 22@ més inclusiu i sostenible*. <https://ajuntament.barcelona.cat/informaciourbanistica/cerca/ca/fitxa/22@0000B/--/--/ap/>
- Ajuntament de Barcelona. (n.d.). *Repensem el 22@*. Decidim.Barcelona <https://www.decidim.barcelona/processes/Repensem22a>
- Ajuntament de Barcelona. (n.d). *22@, més inclusiu i sostenible*. Àrea d'Ecologia, Urbanisme, Infraestructures Mobilitat. <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/mpgm22@/ca/>
- Andreotti, A., Garcia, S. M., Gomez, A., Hespanha, P., Kazepo, Y., & Mingione, E. (2001). Does a Southern European model exist?. *Journal of European Area Studies*, 9(1), 43-62.
- Anguelovski, I., Connolly, J. J., Masip, L., & Pearsall, H. (2018). Assessing green gentrification in historically disenfranchised neighborhoods: a longitudinal and spatial analysis of Barcelona. *Urban geography*, 39(3), 458-491.
- Aragón-Pérez, A. (2019). Aproximació a la governança de Barcelona'92: un desequilibri entre institucions. *Apunts. Educació física i esports*, 4(138), 123-135.
- Baumgartner, W. H. (2021). La gentrificación verde y el derecho a la naturaleza en la ciudad. Apropiación de la naturaleza en la producción capitalista del espacio urbano. *Revista Ciudades, Estados y Política*, 8(2).
- Blakeley, G. (2005). Local governance and local democracy: The Barcelona model. *Local Government Studies*, 31(2), 149-165.
- Bonet-Martí, J., & Serrano-Miguel, M. (2022). Barcelona como laboratorio de innovación democrática (2015-2020). *Revista Internacional de Comunicación y Desarrollo (RICD)*, 2022, vol. 4, num. 15, p. 22-36.

- Brenner, N. (2003). La formación de la ciudad global y el re-escalamiento del espacio del Estado en la Europa Occidental post-fordista. *EURE* 29, 86
- Capel, H. (2006). De nuevo el Modelo Barcelona y el debate sobre el urbanismo barcelonés. *Revista bibliográfica de geografía y ciencias sociales (Serie documental de Geo Crítica* XI, 629.
- Caprotti, F. (2014). Eco-urbanism and the Eco-city, or, Denying the Right to the City? *Antipode*, 46(5), 1285-1303.
- Charnock, G., Purcell, T. F., & Ribera-Fumaz, R. (2014). City of Rents: The limits to the Barcelona model of urban competitiveness. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(1), 198-217.
- Cole, H. V., Lamarca, M. G., Connolly, J. J., & Anguelovski, I. (2017). Are green cities healthy and equitable? Unpacking the relationship between health, green space and gentrification. *J Epidemiol Community Health*, 71(11), 1118-1121.
- Da Cruz, N. F., Rode, P., & McQuarrie, M. (2019). New urban governance: A review of current themes and future priorities. *Journal of Urban Affairs*, 41(1), 1-19.
- Díaz-Orueta, F., Lourés, M. L., & Pradel-Miquel, M. (2018). Transformando los modelos de crecimiento y cohesión: cambios en la gobernanza de Barcelona y Madrid. *EURE (Santiago)*, 44(131), 173-192.
- Domaradzka, A. (2018). Urban social movements and the right to the city: An introduction to the special issue on urban mobilization. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 29, 607-620.
- Dot Jutgla, E., Casellas, A., & Pallares-Barbera, M. (2010). L'ambigüïtat de la producció intensiva en coneixement: el nou espai econòmic del Poblenou. *Documents d'anàlisi geogràfica*, 56(3), 0389-408.
- Duarte, F., & Sabaté, J. (2013). 22@ Barcelona: creative economy and industrial heritage—a critical perspective. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 8(2), 5-21.
- Garnett, N. S. (2012). Managing the urban commons. *University of Pennsylvania Law Review*, 160(7), 1995-2028.
- Gould, K. A., & Lewis, T. L. (2012). The environmental injustice of green gentrification: the case of Brooklyn's Prospect Park. *The World in Brooklyn: Gentrification, immigration, and ethnic politics in a global city*, 2(1), 113-146.
- Hardin, G. (1968). The tragedy of the commons. *American Association for the Advancement of Science*, 162(3859), pp. 1243-1248.

- Harvey, D. (2008). The right to the city. *The city reader*, 6(1), 23-40.
- Healey, P. (1991). Urban regeneration and the development industry. *Regional studies*, 25(2), 97-110.
- Heaphy, L., & Wiig, A. (2020). The 21st century corporate town: The politics of planning innovation districts. *Telematics and Informatics*, 54, 101459.
- Holden, M., Li, C., & Molina, A. (2015). The emergence and spread of ecourban neighbourhoods around the world. *Sustainability*, 7(9), 11418-11437.
- Iaione, C. (2015). Governing the urban commons. *Italian Journal of Public Law*, 7(1), 170-221.
- Imrie, R., & Thomas, H. (1995). Urban policy processes and the politics of urban regeneration. *International Journal of Urban and Regional Research*, 19(4), 479-494.
- Jacobs, J. (1958). Downtown is for People. *The exploding metropolis*, 168, 124-131.
- Jessop, B. (2002). Liberalism, neoliberalism, and urban governance: A state-theoretical perspective. *Antipode*, 34(3), 452-472.
- Jessop, B. (2005). The Governance of Complexity and the Complexity of Governance, Revisited. In *Complexity, science and society conference*.
- Jutgla, E. D., Casellas, A., & Pallares-Barbera, M. (2010). Gentrificación productiva en Barcelona: efectos del nuevo espacio económico. *Las nuevas áreas empresariales: promoción y recualificación del suelo industrial, logística y gobernanza: comunicaciones*, 4-17.
- Kayanan, C. M. (2022). A critique of innovation districts: Entrepreneurial living and the burden of shouldering urban development. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 54(1), 50-66.
- Klinenberg, E. (2018). Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life. Crown.
- Latham, A., & Layton, J. (2019). Social infrastructure and the public life of cities: Studying urban sociality and public spaces. *Geography Compass*, 13(7), e12444.
- Le Galès, P. (1998). «Regulations and Governance in European Cities». *International Journal of Urban and Regional Research* 22(3): 482-506.
- Le Galès, P. (2002). European cities, social conflicts and governance. Oxford: Blackwell.
- Le Galès, P. (2016). Neoliberalism and Urban Change: Stretching a Good Idea Too Far?» *Territory, Politics, Governance* 2671: 1-19.

- Lefebvre, H. (1968). El derecho a la ciudad. Volume 44 of *Historia, ciencia y sociedad*. Península.
- Martí-Costa, M., & Bonet-Martí, J. (2009). Planning from below in Barcelona. In *Whose Urban Renaissance?* (pp. 118-128). Routledge.
- Martí-Costa, M., & Miquel, M. P. I. (2012). The knowledge city against urban creativity? Artists' workshops and urban regeneration in Barcelona. *European Urban and Regional Studies*, 19(1), 92-108.
- Martí-Costa, M., & Tomàs, M. (2017). Urban governance in Spain: From democratic transition to austerity policies. *Urban Studies*, 54(9), 2107-2122.
- Montaner, J. M. (1992). El model Barcelona. *Temes de disseny*, (7), 175-179.
- Morisson, A. (2020). A framework for defining innovation districts: Case study from 22@ Barcelona. In *Urban and Transit Planning: A Culmination of Selected Research Papers from IEREK Conferences on Urban Planning, Architecture and Green Urbanism, Italy and Netherlands (2017)* (pp. 185-191). Springer International Publishing.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Peck, J., & Tickell, A. (2017). Neoliberalizing space. In *Economy* (pp. 475-499). Routledge.
- Pierre, J. (1999). Models of urban governance: The institutional dimension of urban politics. *Urban affairs review*, 34(3), 372-396.
- Porter, L., & Shaw, K. (Eds.). (2013). *Whose urban renaissance?: An international comparison of urban regeneration strategies*. Routledge.
- Puddu, S., & Zuddas, F. (2013). Cities and science parks: the urban experience of 22@ Barcelona. *Territorio*, (2013/64).
- Sassen, S. (2005). The Global City: Introducing a Concept. *The Brown Journal of World Affairs*, 11(2), 27-43.
- Sennet, R. (2019). Una Ciutat Sinuosa, Oberta, Modesta. A R. Sennett (Ed.). *Construir i Habitar. Ètica per a la Ciutat*. Barcelona: Arcàdia.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. Psychology press.
- Solans, J. A. (1997). Els canvis que el Pla General Metropolità va introduir a la pràctica urbanística. Un balanç. *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament*, (28), 85-105.

- Storper, M. (0The Neoliberal City as Idea and Reality». *Territory, Politics, Governance* 2671, núm. August (2015): 1-37.
- Taula Eix Pere IV. (2016). *Diagnosi dels Resultats de l'EnquestaPereIV*. <http://eixpereiv.org/enquesta/resultats-enquesta/>
- Theodore, N., Peck, J., & Brenner, N. (2009). Urbanismo neoliberal: la ciudad y el imperio de los mercados. *Temas sociales*, 66(10), 1-11.
- Ujang, N., & Zakariya, K. (2015). The notion of place, place meaning and identity in urban regeneration. *Procedia-social and behavioral sciences*, 170, 709-717.
- Villanueva, C. L., & Vallbona, M. C. (2021). Gentrificación y turistificación: dinámicas y estrategias en Barcelona. *Encrucijadas: Revista Crítica de Ciencias Sociales*, 21(1), 7.
- Wallerstein, I. (2004). *Análisis de sistemas-mundo. Una introducción*. Siglo Veintiuno Editores.
- Weber, R. (2002). Extracting value from the city: neoliberalism and urban redevelopment. *Antipode*, 34(3), 519-540.

Annexos

ANNEX 1: Entrevista a Enric Urreta

C: Entenent la construcció de la ciutat com el conjunt de presa de decisions necessàries per transformar l'entorn, qui construeix la ciutat? Quins mecanismes existeixen per conciliar diferents visions sobre com hauria de ser la ciutat?

E: La construcció de la ciutat es fa de manera col·laborativa, conscient o inconscientment, entre els diferents actors que en fan ús. Des de la part pública a la part privada, des de les institucions a les associacions veïnals, des de urbanisme com des d'economia o societat.

Els mecanismes de construcció de ciutat conjunta i el seu pes depenen de les dinàmiques que tingui la ciutat i el moment del seu desenvolupament.

Casos d'èxit parteixen de la suma de visions dels diferents actors, trobar el denominador comú que aglutini benestar, desenvolupament, sostenibilitat, mobilitat, i visió de futur.

Els elements de representativitat i participació són bàsics, per això els eixos de promoció, veïns, ajuntament, universitat i experts urbanístics són punts claus a tenir en compte.

C: De quines maneres es pot integrar la participació ciutadana en el procés de transformació de l'entorn del 22@? Què hi aporta?

E: La participació ciutadana es dona de dues formes, una d'elles és des del punt de vista polític, doncs a les eleccions ja escollim els representants que han de tenir influència directa i amb rigor de les polítiques a aplicar. Escollim els principals representants.

Altra manera de participar és a través de les associacions i moviments socials, econòmics, i veïnals. Aporta una major influència directa i constant, on es pot analitzar l'evolució de barris o districtes i qui pot ser el millor termòmetre de l'èxit o de la necessitat de millora de les innovacions realitzades.

La construcció de la ciutat, i la cerca del benestar comú, no únicament d'un barri, és també un eix que s'ha de contemplar quan estudiem les polítiques públiques. La ciutat, tot i ser extensa i gran, pot haver de concentrar activitats o entorns per fomentar i potenciar la concentració d'activitat residencial, cultural social, lúdica i pedagògica.

La comprensió d'aquests interessos, per sobre dels interessos particulars o locals també s'han de tenir en compte a l'hora d'analitzar les polítiques públiques, l'urbanisme i l'entorn.

C: El 22@ és un exemple d'aposta per la innovació i el creixement econòmic, i és especialment rellevant en un context global en el que cada vegada es conceben més espais com aquest en les grans ciutats. Com es pot compatibilitzar la innovació i el creixement amb el benestar social en casos en els que es transforma l'ús de l'espai?

E: L'èxit del 22@ és precisament que no és únicament un pol econòmic o parc empresarial, sinó que és un entorn on s'articula i s'aconsegueix un equilibri residencial/empresarial amb la vessant econòmica. La millora dels districtes, com pot ser el 22@, passa per la necessària i constant

contribució entre els actors, retroalimentant processos i coordinant esforços. S'ha de centrar la rellevància de l'entorn i el veïnat de la zona, la cerca de l'equilibri social per no augmentar diferències econòmiques o socials, la millora del transport, dels centres de formació i universitats, la creació i manteniment d'un teixit comercial i d'oci, cultural i de serveis. Per continuar amb l'èxit i que el 22@ mantingui la seva posició de referent nacional i internacional cal una escolta activa entre les parts públiques i privades, veïns i economia, innovació i benestar. L'associació 22@network busca ser aquest pont que, entre altres, vetllin per la millora econòmica i social que es retroalimenta en un difícil equilibri i que acaba esdevenint un cercle virtuós.

C: Tot i que el desenvolupament del 22@ ha aportat un espai econòmic dinàmic, també ha resultat en una transformació dràstica de les dinàmiques socials del Poblenou, tal i com ha estat evidenciat al llarg dels anys per part de la societat civil. Quines són les principals lliçons apreses al llarg d'aquest procés?

E: Dit amb tot el respecte, discrepo del plantejament de la pregunta, doncs sembla entendre's que la creació de l'espai econòmic dinàmic ha malmès les dinàmiques socials del Poblenou. Crec que per entendre realment quins són els efectes hem de veure l'evolució dels vint anys del districte i, inclús, fer-ho en perspectiva comparada amb altres àrees de la ciutat.

Efectivament, una de les àrees de major transformació de la ciutat ha estat el Poblenou, però aquests canvis no han estat majoritàriament en negatiu. Hi ha zona tradicionalment residencial que ha vist algun canvi de dinàmiques, indiscutible, però també s'han creat en vint anys nous entorns i dinàmiques que han transformat el barri, en positiu. Fa vint anys alguns dels principals eixos del barri o no existien o estaven en un estat trist i degradat. Naus industrials en estat de semi-abandonament, empreses merament logístiques amb la contaminació que podia generar, espais no oberts a la ciutadania, carrers sense asfaltar, zones degradades i abandonades... i vint anys més tard, han esdevingut entorn amb edificis residencials o d'oficines innovadors i moderns, s'han creat nous parcs i jardins, eixos comercials, noves biblioteques i serveis, s'han obert nous carrers, s'han remodelat i reeixit antics entorns fabrils (com ca l'alièr, la seu de la UPF), s'ha potenciat Paloalto, Barcelona Activa forma i capacita a milers de ciutadans/es, han aterrat noves empreses i professionals, s'ha millorat el transport públic, l'economia de la zona, la formació...

Cap altre barri de la ciutat ha tingut aquest desenvolupament i aquesta reestructuració, i, per contra, tots han perdut identificació de la població amb el barri, més desigualtats. Crec personalment que si un barri ha guanyat en sentiment de pertinença és el Poblenou, i ha integrat als nous barcelonins/es d'una manera com pocs barris ho han fet.

Lliçons en vint anys? Per suposat: s'ha de reforçar el sentiment de pertinença, s'han de mantenir i potencia els entorns veïnals i crear-ne de nou per aquells que o acaben d'arribar, o aporten a la vida i la societat del barri. S'han de seguir creant equipaments i serveis, s'ha de consolidar la ciutat dels quinze minuts, s'ha de fer una aposta per la mobilitat i hem de potenciar i enriquir el 22@nord i sud amb nous projectes residencials protegits i lliures que permetin l'arribada de més gent al barri.

C: Un dels efectes més directes del 22@ al barri ha estat la gentrificació i la creixent dificultat d'accés a l'habitatge. Com s'afronta aquesta problemàtica?

Novament crec que ens escapem de la perspectiva comparada de la resta de la ciutat. La dificultat a l'accés a l'habitatge s'ha produït al conjunt de la ciutat, no només a Poblenou. En tot cas, som els primers signants de l'acord "per un 22@ més inclusiu i sostenible", i apostem per un major pes del residencial protegit, tot creant també residencial privat.

Calen accions immediates en matèria d'habitatge per poder accedir a habitatge protegit, però també per posar més pisos a la venda, de manera lliure, que destensin la realitat residencial de tota la ciutat.

El pes del *coliving* i altres alternatives flexibles pot ajudar a alliberar alguns habitatges, creant entorns més dinàmics per aquells que necessitin més servei i xarxa que les famílies o veïns que no ho valorin tant.

C: Quina és la vostra visió de futur per al Poblenou (i la zona del 22@) i com es preveu garantir la regeneració urbana en un context de dinamisme econòmic?

Des del nostre punt de vista, creiem que l'ajuntament està iniciant un interessant projecte pel nou 22@Nord que prova de millorar els equilibris del projecte 22@inicial, tot guanyant en importància la vessant residencial sense restar la visió empresarial, l'aterratge d'empreses, la consolidació del talent, les inversions per la Barcelona del present i del futur.

Són zones noves, on el residencial pràcticament no existeix, i on la vida de barri haurà de crear-se pràcticament de nou.

El Poblenou, en tot cas, no ha de perdre la seva essència, el seu ADN col·laboratiu, positiu i de millora, al com es veu i es viu des dels punt de vista dels veïns de sempre, com des d'aquells milers de veïns que s'han instal·lat els últims vint anys.

Estem a les portes de veure importants consolidacions en residencial i en empresarial. 2024 serà un bon any, on es començaran a veure moviments que faran del districte una peça encara més potent dins de l'ecosistema que és Barcelona.

ANNEX 2: Entrevista a Salvador Clarós

C: Pots començar presentant-te i explicant una mica quin és el teu rol en l'Associació i després jo et vaig preguntant i tu pots parlar del que creguis més adient.

S: Jo soc Salva Clarós, soc membre de la junta de l'AVV del Poblenou des de fa molts anys i he sigut president dues vegades. Aquí anem rotant – per sort podem anar rotant els càrrecs – i fonamentalment, m'he centrat més en els temes urbanístics, en aquest cas he seguit el 22@ des de la prehistòria fins el moment actual. Per tant, és un tema que quan et vas posar en contacte amb nosaltres vaig voler tractar jo, perquè m'agrada i em sento còmode amb les meves opinions.

C: Per contextualitzar una mica, potser em podries parlar de l'AVVP i fer-me'n una petita explicació històrica.

S: Sí. L'AVVP és una entitat ja gairebé històrica perquè ja té 50 anys. És de l'any 1972 o 74. Això ja són cinquanta anys. I és una entitat que neix com la majoria de les associacions de veïns a Barcelona en els moments del tardo-franquisme quan ja hi ha moviments socials – sobretot sindicals i veïnals – que estan fent pressió perquè caigui el règim. I llavors neixen aquestes entitats. Sobretot aquí a Poblenou, el moviment veïnal neix previ a l'AVVP del Poblenou, amb una associació de veïns que es deia del Taulat que va sortir just per donar resposta, per oposar-se al Pla de la Rivera. Aquest és un pla de finals dels anys seixanta que planteja d'alguna forma el mateix que es plantejem els Jocs Olímpics però trenta anys abans. Proposa urbanitzar tota la zona del litoral, treure la línia fèrria i les fàbriques que estaven ocupant tota la franja litoral i transformar això en una façana urbana de mar amb habitatge de més alt 'standing'. Aquí neix l'Associació Veïnal del Taulat, recollint signatures i tal – els modes de fer de la època – i la veritat és que això va frenar i aquest pla no es va acabar executant, va fracassar. I després ha vingut el que ha vingut, no?

La nostra entitat es diferencia una mica de les altres associacions, que actuen bastant com el pau de paller de la vida associativa, de la vida social de barri: dinamitzar i organitzar la festa major, etc. Nosaltres no fem res de tot això. També potser perquè ja hi ha una coordinadora d'entitats que és com una federació d'entitats que ja organitza aquestes coses. Nosaltres sempre hem fet una feina especulativa, si tu vols, no tant de tenir local social, d'acompanyar persones, sinó de donar resposta a totes les coses que van passant al barri. Segurament això té molt a veure amb la idiosincràsia de tot el que ha passat en aquest barri. És a dir, que estem en transformació urbanística des de sempre. Per tant, l'urbanisme es una matèria que aquí toquem bastant. Evidentment, també atenem a molts altres temes derivats d'això (no només l'urbanisme), sinó les qüestions d'equipaments, les polítiques socials... ara no m'allargaré amb això perquè si no estariem tota la tarda. Però tenim un pla de desenvolupament comunitari, per exemple, que es diu *Apropem-nos* que es dedica més a la política social, a atendre a la gent nouvinguda... i formem una taula d'equipaments en conjunt amb el barri... la nostra forma de treballar no és tant amb la bandera de l'associació de veïns, sinó intentant crear xarxa, intentant obrir camí, fent que la gent s'impliqui i, a partir d'aquí, que passi el que hagi de passar.

C: Perfecte, gràcies. Pel que fa al 22@, és un pla que ha suposat transformacions no només físiques, sinó socials i en les dinàmiques comunitàries del barri. Per això et volia preguntar

sobre l'impacte que des de l'AVVP percebeu que ha tingut la ideació o la construcció del 22@ en les dinàmiques de cohesió social en el veïnatge en general.

S: És una pregunta molt complexa, i a mi m'agradaria rebobinar una mica i explicar una mica el 22@. Com saps, aquest barri neix a mitjan segle XIX, quan comença a instal·lar-s'hi la indústria. La indústria s'instal·la aquí perquè fugiu de la Barcelona que estava emmurallada – les muralles no cauen fins a inicis del segle XX – i a dintre ja hi havia una pressió que no se suportava. Llavors tot el que són tallers, fàbriques i tal, busquen un sòl que sigui proper, proper al port, que tingui connexió. Hi ha l'actual carretera de Mataró, que és l'actual carrer Pere IV, que connecta ciutat amb Maresme, hi ha una línia ferroviària de mitjans del segle XIX, hi ha sòl barat i, a sobre, molta aigua, que és el que demana la indústria tèxtil d'aquell moment, que és el motor de la industrialització a Catalunya. I, per tant, aquí neix aquesta indústria i s'instal·la i arriba fins, jo poso la dècada dels setanta per dir alguna cosa, quan passa una cosa. No és que continuï, sinó que va *in crescendo* fins al segle XX i fins a convertir-se això en un autèntic bosc de xemeneies. Una cosa brutal, aquí hi ha la major concentració industrial de la península Ibèrica, que no és poc.

A finals dels seixanta o setanta, la ciutat entén que la indústria no pot contaminar perquè això ja no se suporta i es fa el polígon de la Zona Franca. Llavors la indústria del Poblenou es deslocalitza a la Zona Franca i a altres polígons del cinturó metropolità. Dic això com a punt de partida, perquè a partir d'aquesta època el Poblenou pateix un moment de molt esllanguiment general de vida social, cultural, tot allò que havia creat. Perquè mentre creix la industrialització creixen les entitats, els sindicats, les cooperatives, el moviment veïnal, el moviment obrer, un moviment cultural que aquí al Poblenou té alguns referents com per exemple el Casino de l'Aliança, o el mateix Centre Mural, o el que va ser l'Ateneu Colon... és a dir, que aquestes entitats demostren que aquí hi ha hagut un creixement potent, s'hi ha instal·lat una població que ha creat la seva pròpia manera de fer, les seves entitats... però a partir que les indústries van tancant, van plegant, tot això va a menys i resulta que l'any 1976, el Pla General Metropolità havia qualificat tot aquest sol: el que ara és la Vila Olímpica (el barri de l'Icària) i el Poblenou, com a sòl industrial qualificat amb l'epígraf 22a (que vol dir sòl industrial). I és clar, com que és sòl industrial, les indústries marxen, però no ve res perquè no es pot edificar, no es poden fer escoles, perquè no hi ha sòl per fer escoles, perquè no hi ha zones verdes, perquè no hi ha res.

Al començament dels ajuntaments democràtics, Barcelona comença a recuperar moltes coses, però el Poblenou no. I no és fins a l'any 92, o una mica abans però amb la perspectiva del 92, que es comencen a plantejar transformacions aquí. La primera és la Vila Olímpica, la segona és el front litoral, tota la transformació de la façana litoral amb els espigons, les platges, s'aixeca la via del ferrocarril, tot això, s'obre la ciutat al mar, com li agrada dir a en Maragall. Després hi ha l'obertura de la Diagonal des de Glòries fins al Fòrum (al Fòrum 2004, ja ens n'anem a l'any 2004 i anteriors) i queda tota la resta, que és el Poblenou, excepte aquest tros d'aquí (al voltant de la Rambla) amb tots els carrers que conformen el nucli urbà històric. Però tota la resta, que és 22a, queda encara per decidir que se'n fa.

I l'any 2000 es planteja el pla 22@. Felicitment, des de la nostra perspectiva, perquè nosaltres estàvem per aquesta qüestió. És a dir, no volíem que es requalifiqués la zona en habitatge perquè llavors convertim el Poblenou en l'Eixample. El que nosaltres diem és que això ha de continuar sent sòl industrial. Amb una diferència, que ja és la que plantegen els estudis a finals dels anys

noranta. És a dir, que al segle XXI no serà la indústria de les xemeneies, sinó que serà la indústria tecnològica la indústria digital, etc., que ja és l'expectativa que s'està generant en aquella època. Per tant, el pla 22@ neix d'un plantejament teòric que planteja que Barcelona necessita continuar tenint teixit econòmic. Aquest teixit econòmic industrial no serà com les indústries pesades que hi havia abans com la Macosa, que feia màquines de tren, o Can Torres, que feien estructures metàl·liques de ferro, o la Titan, que feien indústria química, que feia pintures, o la Frigo. Ja no seran aquestes indústries, però continuarà sent activitat econòmica productiva en la lineal de la digitalització, la cosa que en aquell moment estava més en paraules, en intencions, que en realitat. Paraules certes. Es parlava a començaments d'aquest segle de les *indústries.com*, però tampoc hi havia el concepte que tenim avui, sinó que es tenen algunes idees errònies. Però bé, la idea certa, la idea bona, és que això ha de continuar sent teixit econòmic, productiu.

Llavors el pla 22@ és la suma d'un pla urbanístic que pretén recuperar tota la malla del Poblenou en la que la indústria està construïda encara sobre el parcel·lari rural. És a dir, amb una inclinació pròpia dels cursos fluvials i dels camins que acaben determinant les parcel·les als segles XVIII i XIX. Però és clar, l'any 1860 el Pla Cerdà ja tot això ho ordena d'una altra manera. Però la realitat és que estava desordenat. El pla 22@ pretén recuperar la malla urbana, pretén redefinir quin tipus d'activitat econòmica és la que hi haurà, pretén amb això recuperar sòl per fer equipaments, per obrir vials i per fer verd, infraestructures per poder fer la ciutat amb la mixtura d'usos pròpia. En aquell moment, l'urbanisme pren la bona idea i entén que la ciutat ha de tenir una mixtura d'usos, una riquesa, tot ha d'estar ben lligat. No se'n parla tant com ho expressem avui quan parlem de la ciutat sostenible, la ciutat dels quinze minuts i que la gent ha de treballar a la ciutat i tot ha d'estar proper (aquest concepte encara no hi és, tot i que ja s'hi aproxima molt). Aquesta és una mica la idea intel·lectual del pla 22@ i així comença a executar-se. Per altra banda, idees errònies com pensar que tu aquí faràs tot això i que les tecnològiques vindran aquí perquè tothom voldrà tenir la seva seu social. Això no ha passat.

C: I, al llarg de tot aquest procés, quin és el rol de la població? Perquè una cosa és la idea però una altra com s'executa i com afecta el barri.

S: Volia descriure quina ha estat la transformació física per arribar fins aquí. Aquest pla urbanístic superposat amb un pla de política industrial (de reindustrialització) comporta una transformació física. La transformació física bàsicament se sustenta en la idea del reaprofitament urbanístic. És a dir, el negoci que els propietaris i promotors poden fer d'aquesta transformació parteix d'un aprofitament urbanístic de 2 que s'eleva a 3,2. Això vol dir que si l'aprofitament era de 2 metres quadrats de sostre per metre quadrat de sòl (en cada metre quadrat de sòl podies fer-hi 2 plantes), ara podràs fer-ne 3,2. Aquest diferencial són diners, i aquests diners ho han de pagar tot, que vol dir que aquests propietaris han de cedir una tercera part del sòl a l'Ajuntament pel verd, pel sol, pels vials, per l'equipament, etc. Tingues en compte que aquí abans no es podien fer escoles, no hi havia escoles. L'escola a la qual vaig anar jo, avui és concertada, però llavors era una escola privada perquè no hi havia escoles públiques, estaven comptadíssimes.

Per tant, s'havia de cedir sol, s'havia de fer el pla d'infraestructures i, a més, al promotor li havia de sortir a compte, s'havia de guanyar la vida. És a dir, les condicions al final del famós model Barcelona – aquesta col·laboració publicoprivada que ha de poder transformar la ciutat – es basa en aquesta fórmula: “tu guanya't la vida, però dona'm això perquè jo pugui fer ciutat”. Aquest és

el model sobre el qual funciona el pla 22@. Aquest model ha tingut unes conseqüències de cara a la ciutadania perquè per poder fer aquest increment d'edificabilitat (com que està tot construït), s'han d'enderrocar coses i reordenar-les. Per tant, hi ha tota una sèrie d'habitatges que desapareixeran.

Tot i això, el pla 22@ tenia una gran bondat. Com que hi havia 4600 habitatges fora d'ordenació – no il·legals, sinó habitatges que s'havien construït abans del Pla General Metropolità (abans que es qualificés com a sòl industrial, tot i que sota el pla comarcal dels anys cinquanta), tots aquests habitatges es reconeixen. Però una cosa és reconèixer-los i una altra cosa és que quan tu tens una finca d'habitatge i aquí tens unes naus industrials i en mig tens unes altres finques d'habitatge, segons com, per fer el projecte d'aixecar aquests 3,2 de sostre per metre quadrat de sòl d'aprofitament, has de liquidar les finques. I això tindrà un cost perquè els hauràs de reubicar o els hauràs de compensar econòmicament. Però hi ha un impacte social – si vols, psicosocial, per dir-ho d'alguna manera – que és que la gent se sent afectada. Apareix la sensació que, malgrat que els ofereixin una casa o un pis nou, la gent no vol deixar la casa que era de la seva àvia, de la seva família, és una casa de planta baixa amb un pati al darrere. Et poso un exemple per expressar aquest sentiment de pèrdua de la ciutadania. Hi ha un sentiment de pèrdua, que jo crec que és més de psicologia de masses que real. S'hauria d'estudiar cada cas concret per veure si la gent hi surt guanyant o hi surt perdent; hi ha molta gent que perd coses i hi ha gent que guanya. És clar, hi ha petits propietaris de finques que en surten afectats i que poden esdevenir promotors o, simplement, vendre's aquest increment de sostre que els ha caigut del cel. I són petits propietaris. És a dir, no tothom perd. Però sí que, col·lectivament, jo crec que hi ha un sentiment de pèrdua psicològica, d'afectació. Després, més afectacions: la gent que ha viscut al Poblenou de tota la vida, que ha vist el Poblenou d'abans i que al carrer Pere IV hi passaven tramvies... hi ha un moment donat que les transformacions són de tal dimensió que desubiquen físicament les persones. Sobretot les persones més grans perden els referents paisatgístics de la seva infància, de la seva vida. I aquestes també són coses que afecten la psicologia de masses.

C: I creus que aquest sentiment de pèrdua de l'espai, del control de l'entorn, pot estar causat, en part, perquè no van haver-hi prou mecanismes de participació ciutadana en el procés de canvi?

S: Sí. Però abans volia comentar-te una altra de les pèrdues del 22@, que són les pèrdues dels llocs de treball. Perquè el 22@ pretén crear molts més llocs de treball que hi havia – i realment els crea o els absorbeix d'altres bandes – però sí que és veritat que molta gent que treballa en tallers o petites empreses ho pateix. Un exemple clar és Can Ricart entorn de l'any 2005, del que parlo al meu llibre *Can Ricart i el Patrimoni Industrial de Barcelona* sobre la lluita ciutadana (que és llarga, complexa, que dura anys i que té moments fulminants i èpics) davant de tot això. El que vaig intentar va ser fer una cronologia dels fets però superposada de la reflexió sobre per què passaven les coses, que és urbanística (no patrimonial).

C: El cas de Can Ricart és un reflex de tot el que va passar en un context més ampli, no?

S: Sí, a Can Ricart hi havia un munt d'empreses i quan van aprovar el pla urbanístic, totes aquelles empreses sen van anar a norris, les van treure i van indemnitzar-les. Les empreses es van agrupar en col·lectius i van col·laborar amb la pròpia associació de veïns, que vam intervenir molt en aquest

cas. També va haver-hi empreses que van agafar un advocat pel seu compte. Tot i així, moltes van haver de marxar. Allà ja hi ha un sentiment de pèrdua, no només particular de les empreses.

Jo ho vaig viure amb molta intensitat i vaig presenciar els drames humans que es van viure en empreses que van haver de tancar, es van traslladar, treballadors que van marxar. Fins i tot hi ha gent aquí al barri – no de Can Ricart però d’una empresa que hi havia al carrer Lull – que ens acusaven a l’AVVP perquè nosaltres defensàvem el 22@ en les seves bondats i en el seu model. Jo era president de l’AVVP des del 200 fins al 2004. És clar, després les coses que passaven anaven més enllà del model. Ens acusaven personalment de que els expulsessin del seu lloc de treball. La pèrdua de tallers, de petites empreses ja tenia un component de pèrdua que és innegable.

I després aterrant en el que comentaves sobre la resposta ciutadana davant d’això. S’articulen multiplicitat de respostes. L’AVVP estem en mig d’un foc creuat. L’Ajuntament, per una banda, que vol fer un projecte. Propietaris, per una altra, que defensen els seus interessos. Veïns, afectats de diferents maneres i no afectats, que consideren que fer el 22@ és destrossar el barri i que, per tant, els surt un impuls de rebuig. I altres veïns que diuen que els està passant el millor que els ha passat mai, que el Poblenou sempre ha sigut un barri on no s’ha pogut viure on hi havia fàbriques, soroll i fum. A més, després van venir les agències de camions i tot això era impossible. I ara ho estan endreçant tot des de l’any 92. És a dir, que diverses posicions xocaven en l’AVVP, i alguns impactaven de ple, t’ho puc assegurar. El patiment que va haver en aquella època, gent que ens deia traïdors...

C: I va haver d’adquirir un rol de mediadors?

S: Nosaltres érem l’entitat que podia fer el paper de mediador, perquè tots els demès eren plataformes que defensaven interessos. L’AVVP, per sort, era una entitat seriosa que tenia trajectòria, que es mirava les coses més desapassionadament (tot i que també amb passions, però d’una forma una mica més tranquil·la) i que teníem interlocució amb l’administració, en aquest cas, l’Ajuntament.

Hi ha un cas que es molt il·lustratiu. La mobilització social davant el 22@ comença impulsada per la pròpia AVVP l’any 2001 o 2002. Quan, aprovat el pla l’any 2000, es defineixen 4 o 5 factors. No eren de promoció pública perquè tot el 22@ és privat, però sí que aquests factors o àmbits d’administració sobre com havia de ser la transformació estaven definits per l’Ajuntament. Un d’ells era l’eix Llacuna (totes les parcel·les del carrer Llacuna). Allà van encarregar un pla a un arquitecte (Eduard Bru) que, des del seu despatx a la universitat, va dibuixar un pla per construir al llarg del carrer 9 edificis de 72 metres d’altura cadascun. Això, a menys de 100 metres del que és l’eix cívic i social del Poblenou, que és la Rambla, és com un desequilibri, una cosa molt agressiva. Aquell home respirava la teoria. És a dir, construïm en altura amb la idea que al Poblenou no farem la construcció clàssica en corona de l’Eixample, sinó que construirem en altura. Per altra banda, el que necessitem era recuperar molt de sòl verd, perquè el barri no té verd. Per tant, hem de recuperar molts espais lliures, sòl d’equipaments, etc. Aleshores, concentrem l’edificabilitat en poca superfície fent edificis alts.

Nosaltres vam conèixer el pla quan l’Ajuntament ja l’havia aprovat, no ens havien informat abans. Quan el vam veure, vam mobilitzar el barri i la veritat és que va ser un èxit brutal perquè es van recollir en molt poc temps 4.000 al·legacions – 4.000 per un barri com aquest és molt. També va

haver-hi una manifestació de mil i pico persones a la Rambla, que també és molt. I quan va aparèixer aquesta mobilització, que havíem impulsat nosaltres des de l'associació, l'Ajuntament es va espantar i va fer un pas enrere. Jo era el president de l'associació i en qüestió de poc més de 24 hores va arribar aquí una carta del regidor d'urbanisme i tinent d'alcalde Xavier Casas (PSC) convocant-nos en vista de les tensions entorn del pla urbanístic aprovat. Ens van convocar l'endemà o al dia següent per parlar. És a dir, vam parar el cop. I parar el cop va dir que es va espantar, i molt. Era el primer pla urbanístic que s'aprovava al 22@ i ja trontollava tot, doncs, és clar, es van acollir perquè van pensar "a veure si això fracassarà abans de començar". I nosaltres vam anar molt forts a la reunió, perquè tenint la mobilització que teníem al carrer, vam anar-hi traient pit. I aquell vespre va sortir un acord. Primer, anul·lavem l'aprovació que s'havia fet. Després, tornàvem a una aprovació nova amb un pla remodelat segons els criteris que vam definir allà: baixar les altures, tot i que quan baixes altures i mantens la edificabilitat – perquè això ja no ho pots canviar – s'ha de construir en horitzontal. És a dir, buscàvem un equilibri que ens semblés més òptim, més harmònic i que tot allò podia encaixar.

Però ja aquell dia vam començar a ser conscients que l'increment d'aprofitament urbanístic del 22@ era excessiu pel que a nosaltres ens agradava. Però, per altra banda, era l'únic que feia possible que hi hagués aquestes cessions de sòl i que hi hagués aquests equipaments, que es pogués fer el pla d'infraestructures i tot això. Perquè la balança econòmica, el pla econòmic, estava equilibrat en aquest sentit. Si aquest es el pla del promotor i tu li treus, el promotor no té per què voler canviar res. Tota aquesta complexitat que es viu en aquella taula, aquella nit, amb totes les tensions que hi havia, però on vam poder exigir coses a l'Ajuntament, que estava mig espantat, va fer que després tinguéssim la gent al darrere. Segons el que expliquis després, començaran a desapar-te o no.

C: I creus que a partir d'aquesta experiència l'Ajuntament va començar a tenir-vos una mica més en compte?

S: Sí, a partir d'aquell moment va canviar radicalment la participació ciutadana, que s'havia ignorat fins aquell moment. Només hi havia hagut una cosa preliminar, que forma part de la prehistòria del 22@, que va ser abans de l'any 2000, quan abans de portar a aprovació definitiva i tenien un document de criteris per la ordenació, l'Ajuntament va convocar les entitats més rellevants o més visibles a un debat. Aquella jornada va ser principalment informativa i perquè la gent parlés i donés el seu punt de vista. Perquè a la gent tot allò li sonava estrany i alguns, que ja estaven més en la òrbita com nosaltres, veiem com ens anaven encaixant més o menys les coses. Però quan van fer el primer document de plantejament urbanístic, nosaltres vam fer al·legacions perquè hi havia coses que no ens agradaven. Per exemple, nosaltres volíem que es protegissin les fàbriques, el patrimoni industrial. És a dir, que no es fes com amb la Vila Olímpica, que per construir-la ho van arrasar tot. A la Vila Olímpica es van mantenir dues coses: una material i tangible, que és la xemeneia de Can Folch, i una altra, immaterial i intangible, que és el nom i el traçat del carrer Avinguda Icària, que és el nom històric. I després dels Jocs Olímpics va haver-hi molta crítica amb la taula rassa de Vila Olímpica. Per exemple, la xemeneia és una xemeneia bonica, d'un edifici potent modernista, molt bonic, que es va arrasar. I hi havia molts altres edificis interessants, alguns bonics i altres no tan bonics, però històricament importants. Es va arrasar tot.

Nosaltres no volíem que el 22@ es fes així. Nosaltres volíem que es fes un catàleg del patrimoni de les fàbriques que s'havien de mantenir. I ens van dir que ni parlar-ne perquè veien que catalogar

les fàbriques era dificultar la transformació. Els promotors no ho haguessin volgut de cap manera, el que volien era arrasar-ho tot. Per exemple, Can Ricart ha sigut declarat bé cultural d'interès nacional, és patrimoni de Catalunya, i pel propietari no valia res. Per tant, aquí vam tenir les primeres diferències, i el pla que es va aprovar per nosaltres tenia el vist i plau però tenia mancances. Després, totes aquestes mancances van anar sortint sobre la marxa.

Des del moviment veïnal hem anat mirant de subsanar tots aquests dèficits d'entrada. L'any 2000 s'aprova el Catàleg de Patrimoni Industrial del Poblenou (es van catalogar 114 elements de patrimoni industrial). Vam haver de filar molt prim. Hi havia una mena de *think tank* que es deia Fòrum de la Ribera del Besòs que agrupava entitats veïnals i d'altres tipus entre la Barceloneta i el riu. El que volia era reflexionar i elaborar pensament sobre la transformació urbanística que havia de patir tota aquesta zona. El Fòrum es crea a mitjans dels anys 90 i, just encetat el 22@, creem el grup de patrimoni industrial del grup de la Ribera del Besòs, on estem jo mateix, el Joan Roca (l'actual director del MUHBA que llavors era professor de l'Institut Barri Besòs), el Toni Vilanova (un arquitecte especialitzat en patrimoni industrial), la Mercè Tatjer (historiadora)... un grup de gent que vam crear una plataforma intel·lectual que volia generar coneixement. Vèiem a venir que aquí hi hauria una destrossa i volíem intervenir en això.

Aquest grup de patrimoni de la Ribera del Besòs teníem professionals potents i vam aconseguir un catàleg abans que l'Ajuntament fes un inventari de fàbriques. I després vam dir que en determinades fàbriques s'havien de fer estudis històrics a fons per veure quins eren els valors que tenien i així poder defensar-los. És a dir, crear la literatura per poder defensar això. I la veritat és que la defensa intel·lectual va servir de molt perquè va partir pràcticament de zero coneixement a tenir-ne molt, i poder revertir la idea de que les fàbriques, que no havien sigut patrimoni mai (es catalogaven catedrals, esglésies, palaus...) es poguessin catalogar com a patrimoni de la modernitat de la ciutat. Això és un exercici sociològic molt potent.

A més de la banda intel·lectual del Fòrum de la Ribera del Besòs (la intervenció intel·lectual, l'argumentació), també va ser molt important la força del carrer, la gent mobilitzada. Sense aquest tàndem, si hagués faltat una d'aquestes parts, no hagués funcionat. La gent trasllada el valor social del patrimoni. Des del Fòrum anàvem a les reunions amb gran quantitat de dossiers molt complets, però el patrimoni social, el que la gent sent, del que s'apropia, el paisatge, l'entorn, la història, les referències humanes... aquest patrimoni també hi és. Aquest patrimoni és el que s'expressa físicament amb la gent al carrer.

C: I creus que la societat civil del Poblenou, la gent del carrer, ha mantingut aquest nivell de mobilització i de compromís amb la defensa del barri al llarg dels anys?

S: Jo diria que, contra tot pronòstic, sí. Quan ens vam començar a plantejar la lluita de Can Ricart arrel de les negociacions del Pla Llacuna, vam decidir crear un àmbit de participació directa de l'AVVP amb la societat 22@ (la societat municipal que gestionava el pla urbanístic i la promoció econòmica del 22@). Amb aquest mecanisme, l'Ajuntament ens transferia mitjans econòmics per pagar una nòmina d'un arquitecte expert que ens assessorés – que ja era un arquitecte membre de l'AVVP – per establir aquest canal de participació directa, de manera que cap més decisió tirés endavant sense que abans l'haguéssim pogut contrastar. En el moment en què aconseguim això, canvia radicalment el panorama de la participació ciutadana, tot i que, des del carrer, la gent continua tenint la sensació de que no participa.

Nosaltres teníem un canal de privilegi, però no hi podíem portar les persones afectades. La persona afectada se l'ha d'escoltar per transmetre-ho, però no se la pot portar a aquestes trobades perquè agafarà el paper i l'estriparà i això no funcionarà. Però a partir d'aquell moment les coses van canviar fins el punt que nosaltres vam agafar confiança amb la contrapart. Llavors es van adonar que nosaltres sabíem coses que ells no, i volien que els les expliquéssim. Jo sóc del Poblenou de tota la vida, jo he vist, per exemple, quan hi havia naus que ocupaven 3 mançanes – les que durant els Jocs Olímpics havien estat els habitatges dels àrbitres (entre Llull i Ramón Turró). Jo era un nen però jo recordo les fàbriques que hi havia abans allà, jo puc explicar coses. A part, jo tinc una memòria que m'han transmès els meus pares i avis, que han viscut aquí, coses que jo puc transmetre. Ells se n'adonen d'aquestes coses, t'escolten i ho posen en valor.

A més, jo crec que no exagero si dic que nosaltres érem bastant raonables i que podíem entendre l'altra part i no érem uns destralers, sinó que ens movíem en un terreny en el que reivindicàvem la nostra part però de manera bastant raonable. Jo amb l'arquitecte en cap, que en aquell moment era Jose Antonio Acebillo, hi tenia relació, i li vaig anar a dir que la Fàbrica Oliva-Artés (on ara hi ha el MUHBA) – que l'anaven a tirar al terra – no s'havia de tirar. No era una arquitectura espectacular, ni tan sols maca, però era un edifici que tenia uns valors. Les seves façanes al Carrer Pere IV i al Carrer Marroc feien de referència per poder traçar les noves línies i la nova ordenació, i que no s'havien de tirar a terra. Em va dir que tenia tota la raó i que l'endemà donaria l'ordre que no anés a terra. I, com aquesta, moltes altres.

Per això dic que el paper de l'AVVP va ser molt important. Tot i que vam estar enmig d'aquest foc creuat i que moltes vegades vam sortir molt escaldats de moltes coses. Però jo crec que vam fer un paper molt important perquè vam anar guanyant batalletes, que al final van acabar sent una batalla molt important, perquè el catàleg del patrimoni va ser molt important. El Pla d'Equipaments del Poblenou de 2001 el vam pactar perquè el 22@ deia que recuperarien el sòl per fer equipaments, però no deien ni quan es faria, ni on, ni com. Nosaltres reclamàvem que, si aquí havia de venir a viure gent, havíem de fer un calendari contemplant els increments de població i les seves necessitats (escoles, ambulatoris, biblioteques...), i així vam fer el Pla d'Equipaments del Poblenou. Totes aquestes coses jo crec que són les que van posar en valor que el 22@ va començar amb un nivell de participació baixíssim, pràcticament inexistent, i, amb el temps, va anar pujant. Això va passar perquè l'Ajuntament es va veure obligat, i després també va veure que de la participació no només se signava una certa pau, sinó que això també tindrà un efecte.

Bé, això va ser absolutament criticat per tot el moviment més antisistema, que sempre hi ha sigut: Casal Octubre, la CUP, etc. A aquests moviments no els costava gaire sortir al carrer, buscar veïnes empenyades i muntar botifarrades, manifestacions, etc.

C: Doncs ara que tenim aquesta perspectiva, també et volia preguntar una mica pel present del barri. En els últims anys s'ha començat a fer més efectiu tot el pla del 22@ (les oficines ja funcionen, tot i que encara n'hi ha moltes de buides que no se sap si s'ompliran mai). A part, també s'han fet algunes transformacions més a nivell de barri com la Superilla, que suposa una transformació més tangible, o eixos verds, més zones de vianants... I et volia preguntar com creus que aquestes coses que potser són més petites i directes afecten la població.

S: Quan arriba el 2008 amb la crisi econòmica això fa un canvi radical, s'atura tot. I el que ve després ja és una altra fase, canvien moltes coses. El 2008 hi ha la crisi que atura tota la promoció

econòmica, i es rebaixen molt les expectatives. Però passen més coses, perquè hi ha el 15M al 2011, que marca un canvi de tendència social i política. El que hem vist uns anys després d'això és tot aquest canvi tan copernicà de l'administració: molt més atenta a la participació ciutadana. Hi ha hagut un canvi radical.

Però, quant al 22@, passa una cosa. En la primera fase de la que parlava abans, nosaltres ja havíem vist quins eren els problemes del 22@, ja havien sortit sobre la taula les mancances del projecte que feien que allò no avancés ni en la velocitat ni en la manera en què havia d'avançar. Hi havia problemes que s'havien de resoldre. Per exemple, hi ha edificis a la banda de Poblenou cap a ponent que són edificis industrials en altura de pisos que resulta que tenen un coeficient d'edificabilitat molt superior al 3,2 que donava el 22@. Aleshores, com es transforma una cosa en la que el propietari no té res a guanyar i molt a perdre? No la transformaràs mai. Dic això per assenyalar algunes coses que tothom anava veient.

No és fins el 2016-2018, amb el segon mandat dels comuns – que entren a la ciutat trepitjant l'ull de poll i dient que el 22@ és un drama – amb el regidor Josep Maria Muntaner, que es plantegen dos processos participatius per veure com es pot anar a una modificació del 22@ que solucioni els problemes que té. Una de les coses que ja es veia des de feia temps és que la normativa urbanística del 22@ ho transformava tot en activitat econòmica, amb un màxim de 4.000 habitatges de protecció oficial. Primera vegada que un en un pla urbanístic, i més d'aquestes dimensions (estem parlant de 200 hectàrees) tot l'habitatge és 100% de protecció oficial. Això no havia passat mai, però també era una de les nostres condicions que havíem plantejat inicialment. Nosaltres ho justificàvem parlant de la Vila Olímpica, on es van fer 2.000 habitatges i tots de renda lliure, del Front Marítim, amb 1.600 habitatges (60% de renda lliure i 40% públic), del Diagonal Mar, 2.000 habitatges més i tots de renda lliure, i la Diagonal. Per tant, això havia de ser tot de protecció oficial. Però el màxim van ser 4.000 habitatges.

El que s'ha vist posteriorment és que les oficines s'han anat edificant per interès privat i els habitatges no – se n'ha fet màxim 2.000. I una altra cosa que veïem amb l'habitatge, el que a mi m'ha preocupat més sempre, és que si no es planifica on es farà l'habitatge, això no funcionarà. Perquè ara tens, per exemple, la superilla, on hi ha una densitat d'habitatge massa baix, cosa que no ajuda a la mixtura urbana. I això no vol dir que no s'hagi de fer teixit econòmic, però també s'ha d'introduir una massa crítica d'habitatge que asseguri que això sigui un territori ric funcionalment.

Doncs aquestes són les coses que volíem modificar del pla inicial del 22@ i per això va haver una sèrie de processos, un de més professional i un altre més popular, que va derivar en una modificació ara fa poc més d'un any. Aquesta modificació contempla 6.000 habitatges més de protecció, amb una petita part de renda lliure que al final vam haver de cedir. Aquesta modificació per nosaltres està bé, nosaltres la vam aprovar amb el que vam anomenar un “sí crític”. Perquè el que volem es que avanci, que s'acabi de construir.

Els mecanismes de participació són suficients? Són molt superiors als que hi havia abans, però no sé si són suficients. Això no depèn tant del mecanisme sinó de qui mani. Aquí hi ha hagut gent que ha omplert sales, però la participació s'ha de mesurar en la seva qualitat. Però sí que s'ha avançat en aquest terreny.

Després ve una altra cosa. Amb la sortida de la crisi l'any 2013 comença a haver-hi una altra forma de fer ciutat i es parla de la *smart city*, de la ciutat sostenible, i comencen a venir els plans de superilles. El pla de superilles és el primer que d'alguna forma, proposa un replantejament de l'espai urbà. Jo sempre he dit que el pla de les superilles és una modificació encoberta del PGM, és una requalificació encoberta del sòl sense ser-ho tècnicament. Perquè el pla de les superilles pretén que, de tots aquests carrers pels que passen cotxes – o pels que suposadament en passen, perquè per aquí al Poblenou tampoc en passen gaires -, si treus espais als cotxes, estàs guanyant espai per altres coses. Per tant, en el fons, estàs modificant el sòl: estàs passant de vial a una cosa més indefinida que és un espai polivalent en el qual hi ha mobiliari urbà, hi ha gent que hi dina, fins i tot hi ha persones que hi treballen amb l'ordinador, altres van amb bicicleta, altres amb patinet, hi ha zones de joc... és a dir, un espai entre zona verda, equipament a l'aire lliure i vial, tot barrejat. Tècnicament això no és una requalificació, però a la pràctica sí.

El que passa a Barcelona és que és una ciutat molt densa en la que no es pot construir. L'Eixample té una densitat tan gran i una decadència tan gran d'equipaments i de sòl verd que el pla de les superilles li dona aquest aprofitament que necessita per totes aquestes coses. I com amb tots aquests canvis, igual que si fas una zona de baixes emissions i comences a prohibir-hi els cotxes, la ciutadania no s'ho pren bé. Els humans som reactius als canvis per naturalesa.

C: I com creus que es rep això per part de la població del Poblenou?

La gent ha reaccionat de formes diverses. A la superilla de seguida es va crear una associació per fer-ne una defensa perquè hi havia una persona de l'AVVP que vivia a la superilla. Ella va crear l'associació perquè tot l'entorn es va associar contra la superilla. Des de l'Associació hem fet una defensa fèrria de les superilles, i això ens ha donat molts problemes i moltes queixes de la gent. De totes maneres, sabem que en la seva implementació va haver-hi errors. Però, és clar, sempre estàs entre dos focs si vols fer coses.

C: I creus que hi ha una preocupació per la pujada del preu dels lloguers i de l'habitatge en general a partir de la millora d'espais? Al final això porta una població amb rentes més altes que pot portar a la gentrificació.

S: El tema de l'habitatge en aquesta segona part del 22@, després de la crisi, és present a tota la ciutat. La crisi habitacional és general i el concepte de gentrificació ja està gravat a foc a tot arreu. Això és una cosa que ha passat sempre perquè quan tu arregles una cosa, incrementes el seu valor i, per tant, expulses a gent que no pot comprar o llogar per aquest nou preu. Per tant, totes les modificacions i millores urbanes sempre són gentrificadores per pròpia naturalesa. Bé, per naturalesa del mercat quan no es posen correctors. Llavors aquí, davant del problema de l'habitatge, que és un problema cert i evidentíssim, quina és la solució? La gent sol demanar fórmules fàcils: si falta habitatge, que en facin més, i que sigui públic. Davant d'això, jo sempre dic el mateix: si Barcelona és una de les ciutats més denses d'Europa, hem de fer més habitatge per fer-la més densa encara? És a dir, ens agrada viure en una ciutat on gairebé no hi ha aire per respirar? Jo crec que la crisi habitacional pot tenir altres solucions, perquè el problema no és que no hi hagi prou habitatge, sinó que no hi ha prou accés a l'habitatge, no hi ha habitatge assequible. No hem de demanar més habitatge, hem de demanar més habitatge assequible, que no vol dir construir més habitatge i que sigui públic (que també), sinó que vol dir regular que els preus siguin assequibles.

C: També em fa la sensació que aquestes rectificacions del pla del 22@, que es centra majoritàriament en portar més habitatge al barri, estan enfocades a que la gent que treballa a les noves oficines també pugui viure al barri. Al final això també pot dur a la gentrificació per la pujada de preus d'altres béns i serveis del barri més enllà dels de l'habitatge.

S: En els debats que hem tingut nosaltres sobre l'increment d'habitatge al 22@ sempre hem defensat que s'havia de fer més habitatge, tot públic i de lloguer. Però l'associació d'empreses 22@ Network ens demanava una part d'habitatges de renda lliure perquè aquests professionals, de certa elit, que treballen en aquestes empreses tecnològiques, volen venir a viure aquí i no poden accedir a l'habitatge públic. Aleshores, si no fem habitatge per ells, aquesta gent no podrà venir.

Aquí sempre hi ha hagut un punt d'enfrontament. Efectivament, el tema de l'habitatge sempre ha sigut un punt de confrontació en els plans urbanístics i en el 22@. Sobretot perquè cada vegada hi ha menys peces de la ciutat disponibles per fer-hi habitatge, encara que el Poblenou és un dels llocs on encara se'n pot fer. I, per tant, la pressió que hi ha és important. I la pressió que rebem nosaltres per les plataformes, pel moviment okupa, per tota la gent que reivindica d'alguna manera l'accés a l'habitatge, deixa l'AVVP enmig de tot.

C: I teniu alguna relació o via de comunicació amb l'associació d'empreses del 22@?

S: La veritat és que ara mateix en tenim poca. N'hem tingut, i bona. Quan el president era en Xavier Monzó, teníem molt bona relació i ens enteníem bastant. Ara, des que hi ha l'Enric Urreta, no ens entenem, sempre ha menystingut el moviment veïnal. El Monzó, justament perquè sabia que s'havia mantingut el moviment veïnal des de l'inici del 22@ a favor de l'empresa i les institucions, ell intentava combatre aquest desequilibri.

Tot i això, jo reconec que el 22@ Network és una de les associacions empresarials en un "polígon industrial" (o ecosistema urbà de teixit productiu, un ecosistema d'innovació) que funciona, estan associats, tenen capacitat per moure coses i fan coses que estan molt bé. Però mai hem tingut una bona relació, el moviment veïnal i el moviment empresarial. Sempre hi ha hagut una relació bastant de xoc.

Al final sempre manen molt els estereotips. El moviment veïnal veu que les empreses són l'enemic; els que transformen, que ocupen, que gentrifiquen, etc. I el moviment empresarial veu que el moviment veïnal posa frens, dificulta les coses, és un moviment que tradicionalment no veu el progrés, el futur. Amb aquests estereotips és difícil. Però en alguns moments sí que hem tingut moments de proximitat. Per exemple, quan vam estar debatent com modificar el pla 22@ va haver-hi bastanta complicitat, no només amb ells, sinó també amb les institucions (universitats, el propi Ajuntament). És a dir, aquí ha participat gent amb la qual hem sigut capaços de tenir debats, diàlegs i inclús propostes bastant consensuades.

C: D'acord, doncs et faré una última pregunta per acabar. Quina és la visió de l'AVVP del barri en els anys vinents? Sou optimistes?

S: Jo soc molt optimista. Som optimistes perquè l'optimisme no és una cosa d'un moment, sinó que és una qüestió de perspectiva llarga en el temps. El Poblenou ha anat evolucionant, segur que no tan bé com haguéssim volgut, que les coses s'han torçat, que no ho hem aconseguit tot, que hem

tingut pèrdues, però globalment, qualsevol que analitzi avui la situació d'aquest barri veuria que no té res a veure amb el Poblenou dels anys 80. No s'hi assembla ni físicament. I s'ha guanyat molt, perquè abans hi havia moltes mancances.

Tot i així, tenim molts problemes i moltes tensions que potser abans no teníem. Tenim molta més població i això crea tensió. Abans ningú qüestionava que els cotxes passessin pel carrer, avui es qüestiona tot. Al carrer tenim bicicletes i patinets que també generen tensió en determinats col·lectius de persones.

Avui estem pensant en si els equipaments que tenim són els que hem de tenir o no. I això són coses dinàmiques que evolucionen amb el temps. Per exemple, nosaltres ens qüestionem si hi ha d'haver casals de gent gran o casals de joves, perquè potser estem en un moment en el que no hauríem de fer aquestes diferències entre la gent jove i la gent gran. Jo em pregunto a vegades si fent espais tancats per joves no estem construint tota una cultura juvenil que l'única forma que té de connectar amb la societat és criticant-la. Jo em qüestiono coses d'aquest tipus, també quins tipus d'equipament hem de tenir. Crec que tenim un pla d'equipament al que hem de donar tres voltes, ara toca fer altres coses. Per exemple, amb el clima que tenim, que el carrer sigui un lloc d'equipaments com ho és a les superilles. El Pla General Municipal (PGM) s'ha de modificar. Ara hi ha el PDUM (el Pla Director Urbanístic Metropolità), que és el pas previ a una modificació del Pla General. El PGM avui té unes rigideses que deriven en problemes com el del Carrer Consell de Cent, en el que es va denunciar que es contradiu el PGM perquè no s'ha requalificat el sòl abans de canviar-ne l'ús. Crec que estem en un moment en el que a la ciutat no hi ha tantes diferències entre els usos de l'espai, podem començar a difuminar aquestes fronteres.

Perquè què es pot fer en un 22@? Nosaltres sempre havíem defensat que en el 22@ hi havia d'haver plantes baixes on es poguessin mantenir activitats de fabricació, de taller, de fusteria, metal·lúrgia, etc. Això, al que els directors urbanístics, d'infraestructura o els gerents del 22@ no et deien que no, si no es crea normativa que obligui a fer-ho, no passarà. Com l'habitatge de protecció, que si no hi ha obligació i diners per fer-les, no es faran. Jo crec que avui queda més clar que mai que en un sol 22@ s'ha de poder fer fabricació, comerç – perquè si volem fer economia circular hem de posar botigues de segona ma i tallers de reparació d'electrodomèstics – i al 22@ no es pot fer comerç. Jo m'ho qüestiono perquè estem en un moment en què aquestes rigideses corresponen a una altra època, en la que la fabricació era molt molesta. Però avui hi ha fabricació que no és tan molesta.

Jo el futur el veig pensant que hem millorat molt, hem guanyat i aconseguit moltes coses, n'hem perdut d'altres. Però ara estem en un moment de treballar encara més com ha de ser la ciutat del futur. Tot just estem incitant un procés per entendre com han de ser les ciutats (intel·ligents, sostenibles, amb biodiversitat...?).

C: I tu creus que la ciutadania té un rol en aquest replantejament.

S: És clar que hi té un rol. Tot això són teories, però si no es porten a la pràctica... Si la fabricació urbana no es posa en pràctica en uns espais a la ciutat, si no deixes que la gent interaccioni i aprovi, qüestionari, intervingui, aporti idees, tot serà teoria. Què vol dir la ciutat sostenible aleshores? Sé que poso molts interrogants, però és així. Semblaria que hem evolucionat molt, però jo crec que encara hem d'evolucionar molt més. És a dir, soc optimista perquè crec que entre tots hem de repensar

molt més la ciutat i tenim l'oportunitat de fer coses molt més interessants que les que s'han fet fins ara.

ANNEX 3: Entrevista a Jordi Callejón

C: Em podries explicar com sorgeix la taula Eix Pere IV i el seu recorregut en els últims anys?

Jo t'explico una mica com sorgeix tot. Nosaltres som la Taula Eix Pere IV, que sorgeix davant d'aquesta agressió urbanística tan important, que comença a la Vila Olímpica, una transformació de mig litoral. Segueix en el Fòrum de les Cultures, que és una fase d'enderroc i d'acaparar i conquerir el front tirant al Besós i el Poblenou de tota la primera, segona i tercera línia de mar. Allà es fan molts pisos de luxe, Diagonal Mar abans era una fàbrica i ara el barri és d'elit, més car que Pedralbes. Allà és complicat conèixer bé un veí perquè el veí no s'integra bé en el barri i no se sent còmode dins aquest recinte d'habitatge. Això és un gran problema. En paral·lel, surt el projecte 22@, que venen com una cosa que crearà habitatge social, que traurà la indústria bruta o contaminant de les xemeneies i introduirà una indústria neta, les oficines. A més, també surten hotels com bolets. En 20 anys s'han creat 30-40 hotels en tot el barri. I d'aquí sorgeix el PEUAT (el Pla Especial Urbanístic d'Allotjaments Turístics), que incideix en el Poblenou però no a la resta de barris limítrofs. Aleshores al Poblenou, davant tota aquesta agressió tan forta, veiem que el Carrer Pere IV està afectat per aquests canvis però que encara no s'hi ha fet res i que, per tant, és el nostre moment de dir prou. Llavors demanem que cada vegada que volen fer una construcció ens preguntin o, com a mínim, que n'estiguem assabentats o que puguem opinar sobre en quins espais solars (molts d'ells abandonats) es construeix. Hi ha molts solars on no hi ha res i on nosaltres pensem que s'hi pot donar un ús mentrestant. La paraula mentrestant va ser molt interessant en el principi de la Taula Eix Pere IV perquè buscàvem aprofitar mentre no es feia res, perquè no podíem seguir d'aquella manera. I sortim com una barricada, com un front on pressionem a l'Ajuntament perquè ens diguin què està passant, què volen fer, i a incidir en que en aquests espais on no es fa res nosaltres puguem aprofitar mentrestant per fer coses.

Això neix des de l'actitud de veïns a nivell particular, l'associació de veïns i altres entitats del barri. La Taula Pere IV és una associació de segon grau que no només incorpora el veïnat, sinó que també incorpora altres entitats i associacions de veïns. Aleshores, en tenir tanta força, podem fer pressió. Nosaltres quan comencem fem un procés participatiu per repensar el Carrer Pere IV i com volem que sigui. Ho fem sense cap tipus de pressupost, subvenció, totalment voluntari, perquè teníem molta fe i moltes ganes de saber què pensava la gent. El primer que vam fer va ser fer pintades, donar la cara pel barri, pintar les botigues... semblar un malestar perquè la gent conegués la problemàtica que hi havia. Molta gent no sabia què era el 22@ veien les transformacions sense saber què estava passant. Aleshores nosaltres comencem a donar informació, a conscienciar la gent... i la gent s'apropa a la Taula i s'hi adhereix.

I fem un informe recollint què volem per Carrer Pere IV i el traspassem dos anys després i l'Ajuntament s'ho apropia i fa el mateix en forma de *Repensar el 22@*. Això va passar perquè en el 2017 ja portaven 17 o 18 anys construint un 22@ que era un fracàs, en el sentit que tota la banda de Glòries i la banda del Poblenou cap a Marina pateix una transformació tan gran i amb tan poc sentit que la gent comença a fer-se una sèrie de preguntes. Veuen que el barri és insegur, es inhabitable, i no està traçat perquè tingui un sentit de barri. El 22@ no té mirada global, sinó que té una mirada d'illa a illa. Les 200 hectàrees del 22@ previstes per transformació contempnen un espai públic pagat per les mateixes empreses que hi construeixen, no ho fa l'Ajuntament. És a dir, és espai públic però amb un tracte privat. Això és un error perquè l'espai públic el decideix

l'arquitecte de l'empresa i no l'arquitecte de l'Ajuntament. I encara que fos un arquitecte de l'Ajuntament, no és un veí del barri, no viu al barri i no pregunta a la gent del barri què necessita en aquell espai. Ningú pensa on ha d'anar l'habitatge social. En un principi el 22@ contemplava 4.000 habitatges de protecció oficial, en el Repensem el 22@ es va guanyar una mica més, però no se n'han fet ni 1.000 en 23 anys que portem. Això és una vergonya perquè es dona prioritat al que dona diners (els hotels, les oficines...). I ara com que els hotels estan més regulats, ha sorgit la idea de les residències d'estudiants, que al final són hotels encoberts. Hi van estudiants de famílies amb diners i quan no hi són es poden llogar a qualsevol.

El procés del Repensem el 22@ no només el promou l'Ajuntament: davant aquest enfrontament veïnal i aquesta falta de coherència del 22@ es fa un procés participatiu. No va tenir l'èxit que ens hagués agradat, entre altres coses perquè l'Ajuntament tampoc va posar massa de part seva en fer difusió, i les entitats estaven cansades i no hi creien massa. En aquell procés també hi participaven les universitats, que no els importa el que passa en el barri. I també hi havia l'associació del 22@ *Network*, que és l'associació de totes les empreses, fons inversors, etc., que volen construir i enderrocar. I, d'altra banda, hi havia les associacions veïnals, que volien preservar, vigilar, cuidar, preguntar i analitzar el que fes falta. I aquí es va arribar a una victòria molt mínima.

C: I aleshores com s'inclou la ciutadania en la transformació de la ciutat en aquest context?

J: La capacitat de la ciutadania de transformació urbana és complicada, sobretot si no és una ciutadania organitzada i amb entitats que facin una base social forta, una pressió per poder modificar o alliberar algun espai. Barcelona es declara ciutat olímpica en el 1986 i comença un projecte de transformació urbana bestial. Amb l'excusa de les Olimpíades, l'esport i la solidaritat, s'amaga una transformació de la ciutat i dels barris. I aquesta transformació, un cop acabades les Olimpíades, pretén crear barris d'alt nivell. Es gentrifica, que és una paraula que no existia abans però que és correcta. És a dir, allà on hi ha una transformació urbana al servei del capital o de segons quins interessos (fins i tot els artístics o culturals) es gentrifica el seu voltant. Això vol dir que la gent del propi barri, els nadius, són expulsats perquè no poden fer front a l'alt nivell econòmic que costa el dret de viure o de poder treballar en un lloc. I venen altres persones que sí que tenen aquest alt nivell econòmic. Hi ha una substitució d'una ciutadania per una altra. Això ha passat a tota Barcelona i un dels últims barris on ho estem patint és aquí, al Poblenou, o al districte de Sant Martí. La Vila Olímpica va ser el primer front d'aquesta transformació, on a un Poblenou que va ser el motor econòmic de la Barcelona industrial, no se li dona cap valor al patrimoni o la memòria històrica.

Això passa tant a nivell arquitectònic com immaterial: les casetes baixes, els tallers, on la gent fa vida de barri, on tot té una connexió de molts anys i un sentit. Els barris han de tenir un sentit, que aquesta és una mica la idea que tu tens de com es construeix una ciutat: a partir de la ciutadania. Una ciutat ha de tenir un sentit, no només el barri, perquè el carrer sigui com l'artèria on la ciutadania se sent segura, pot fer vida social, pot fer vida comercial, de proximitat a les botigues del barri... Molts barris, en concret aquest del Poblenou, que amb tanta transformació urbanística ha tret totes aquestes naus industrials per fer oficines... això dona molta inseguretat. No hi ha comerç de barri on tenir aquesta sensació de resguard, de proximitat, sinó que tu et sents molt sol quan tot es tanca, no hi ha cap lloc on recórrer. Aquest és un problema. No només per la sensació d'inseguretat, sinó també per l'ús de l'espai públic. Jo passo d'un tema a un altre, però tot és un

global. Al final, aquest espai públic no té en consideració el veïnat. No pregunten. El problema és que, des de la transformació de les olimpíades, mai s'ha preguntat al veïnat què necessita sobre el seu propi barri. Es prenen decisions als despatxos, arquitectes de luxe que fan uns dissenys al·lucinants però que no tenen cap visió de la memòria d'aquell barri en concret, de les necessitats, del veïnat, on està, realment què cal. Llavors l'espai públic no es fa en condicions perquè no es té en valor la opinió del veí o la veïna. I després entren els equipaments: escoles, biblioteques... una sèrie d'equipaments que també donen moltíssima vida al barri.

Per exemple, aquí estem al casal de barri, que és un lloc al servei del veïnat, on la gent ve, es resguarda, fa activitats, les proposa, demana espai per estar, per cohesió social... No es pregunta on cal aquest equipament i tots aquests espais públics que haurien de donar aquesta cobertura social. Llavors aquí al Poblenou hi ha moltes entitats com la Taula d'Equipaments, que treballa per reivindicar els equipaments i on calen. Barcelona s'ha globalitzat en 30 anys, s'ha fet multinacional en un sentit capitalista molt fort, és una de les capitals del món gairebé (o d'Espanya) i hi viu molta gent. Als barris hi ha gentrificació i no es té en compte que les persones que van a un lloc a viure canviaran les dinàmiques de natalitat del lloc. No hi ha una previsió d'escoles, d'equipaments, de poliesportius... i sembla que l'espai públic no té cap valor. Aquí el valor es basa en anar al centre comercial i del centre comercial a casa en cotxe. I l'espai públic és com una artèria per la que la sang ha deixat de córrer. Fa por estar allà perquè t'hi pots ofegar. I la sang ha de fluir perquè la gent es senti segura, i això és complicat.

C: Em fa la sensació que vosaltres incidiu molt en el tema del patrimoni urbà material, en els edificis, les antigues naus industrials... què defenseu quan parlem del patrimoni urbà?

J: Defensem el patrimoni industrial perquè som un barri industrial i creiem que la memòria històrica és vital per entendre d'on venim i cap on anem. No podem transformar un barri de zero, enderrocar i construir com va passar amb la Vila Olímpica.

C: Respecte a la participació ciutadana que comentaves abans, com valores el procés *Repensem el 22@*?

J: Jo crec que el 22@ no s'ha preocupat per això, sinó que aquest és el resultat de la pressió de la ciutadania. Hem dit prou i hem pressionat tot el cercle empresarial del 22@, que només vol construir oficines, hotels i pisos de luxe, cosa que nosaltres no els deixem fer. Ells el que voldrien és fer un barri de nou: oficines, hotels, portar multinacionals, turisme i tenir gent amb molt de poder adquisitiu que visqui allà.

C: També es parla molt de la ciutat dels quinze minuts pensant en la gent que treballa en les oficines.

J: Si ve gent a treballar de fora haurà de viure aquí. Per tant, pugem els preus i fem fora a qui té dret de naixement i està empadronat aquí de tota la vida. És un gran problema aconseguir aquest equilibri. Després també hi ha l'Observatori del Barri del Poblenou, que fan molt bones campanyes, com una no fa gaire on denunciem que les oficines estan buides, que és una realitat. I la gent que les ocupa és gent de fora del barri – que no passa res, que venen a treballar – que voldrà venir a viure al barri i que estarà disposada a pagar el preu que es demani, cosa que algú del barri no pot fer.

C: I vosaltres com us relacioneu amb l'Ajuntament més enllà del procés de repensar el 22@?

J: Nosaltres com a Taula Eix Pere IV ens relacionem amb l'Ajuntament, està clar, no tenim altra opció. Incidim en el que nosaltres mateixos detectem: solars, naus industrials buides, baixos... i mirem d'establir una relació per tal de (en el mentrestant o no) buscar usos per aquests espais. Nosaltres acompanyem projectes independents de les línies de treball que marca el 22@ (tecnologia, comunicació, farmacèutica...). Nosaltres volem recuperar els antics treballs de tota la vida, més manuals, productius, en petita escala, que actuïn dins el barri, que el mateix projecte econòmic vagi dirigit a les persones que viuen allà. I això és l'economia social i solidària, que posa la vida al centre i on es treballa perquè la organització de l'empresa sigui el més horitzontal possible. No mana ningú, tots prenem decisions, els salaris són semblants en funció de les hores treballades, tot és molt més democràtic i té una repercussió directa en el barri. Aleshores el que nosaltres volíem per equilibrar aquesta agressió o massificació d'oficines amb gent de fora, era tenir un equilibri amb gent d'aquí que treballés per a la gent d'aquí. Nosaltres acompanyem molts projectes, facilitem espais. Tenim la sort de tenir un local a Can Ricart que, tot i que està envoltat de capitalisme del 22@, té un patrimoni històric importantíssim i és públic. Està en ruïnes i és una pena que l'Ajuntament no pugui incidir-hi; és impossible buscar-li un projecte.

C: I com conviuen aquestes xarxes d'economia social i solidària amb l'economia de naturalesa capitalista del 22@?

J: No conviuen. És una filosofia totalment diferent. No tenim cap relació amb el 22@ Network més enllà del butlletí que ens envien. No tenim cap interès en participar-hi i ells tampoc, per molt que s'omplin la boca amb que ho fan tot social. Ells el que volen és tenir un guany econòmic i nosaltres volem un guany social perquè la ciutadania estigui abastida del que necessita. Són filosofies totalment diferents. En el Repensem el 22@ sí que ens van trobar en reunions i cadascú anava tensant la corda, però era una negociació.

C: Volia preguntar-te també sobre el valor simbòlic de l'espai. A projectes que plantegen districtes d'innovació com el 22@ segurament els falta tenir en compte el valor, no només material, sinó que també simbòlic de l'espai en el que treballen. Què significa aquest valor per vosaltres?

J: Aquest valor simbòlic pràcticament ho és tot. És el respecte envers la gent que viu aquí, sonar-lo espai on fer la seva, sentir-se a gust... Potser coneixes el Passatge Trullàs. Era un passatge abandonat, un carreró sense sortida amb cotxes abandonats, molt degradat. Quan vam fer l'estudi per repensar l'entorn del Carrer Pere IV vam dividir el carrer en tres parts: la banda nord (del Besòs fins a Selva de Mar), la banda mitja (la del Poblenou) i la banda de la Llacuna-Bogatell. El Passatge Trullàs està a la banda Llacuna-Bogatell i allà el que el veí volia eren espais verds i de trobada; una plaça. I realment no hi havia cap espai on seure. Llavors vam visibilitzar el Passatge Trullàs i la seva degradació per mirar de rehabilitar-lo. El veïnat s'hi va involucrar, vam començar a fer pressió, vam aconseguir treure els cotxes, asfaltar-ho, posar-hi una tanca a les nits. I ara es un espai verd, comunitari. És un espai de conquesta molt simbòlic perquè el veïnat l'ha construït com ha volgut. El mobiliari de dins, on hi ha els bancs, l'ombra... l'ha decidit el veïnat amb l'ajuda de la Taula Eix Pere IV i altres associacions. Però espais com aquests, de conquesta, són pocs. Sembla que tot té un valor econòmic, i si no és econòmic, ha de complir uns estàndards que no tenen sentit. I tota la

ciutat està mal construïda. Aleshores, pensem alternatives petites per començar a arreglar-ho. I aquest és un exemple molt clar de com pot funcionar quan el veïnat s'implica i diu què necessita.

Aquest és el valor simbòlic, sentir que té una identitat de barri. Quan un barri es destrueix i se'n construeix un de nou, la identitat també s'ha de construir de nou amb el perill que no acabi tenint identitat. Un barri necessita un fil conductor, que normalment el componen els espais públics, els equipaments de proximitat i el comerç. Això fa una xarxa de seguretat, de sentir que tens a l'abast tot el que necessites en quinze minuts i no t'has de desplaçar per aconseguir les coses. És complicat i moltes vegades si preguntes a la gent què vol i per què no lluita per aconseguir-ho, et diu que ella sola no aconseguirà mai res. Això és un error. Tu sol, si saps com moure les teves fitxes (anant a l'associació de veïns, al casal del barri...) comences a fer un gruix, i entre tots sí que podem. Tu sola ets la primera peça i et pots ajuntar amb altres persones per aconseguir un gruix de pressió que pot convèncer l'Ajuntament per tirar enrere i repensar el que vol fer.

C: I aleshores com heu viscut que en els últims anys l'Ajuntament hagi vetllat més per fer més transformacions a favor de la ciutadania, com més espais verds, espais públics, projectes com la superilla, carrers per vianants i més equipaments pel barri en general?

J: Bé, tot i que hi havia algunes equivocacions, com en qualsevol altre govern. Però van ser valents, van defensar que la gent que hi viu tingui el que li cal. També va ser una guerra contra la contaminació del cotxe, sobretot, que també està bé. El cotxe ocupa una gran part de l'espai públic i aquesta és una manera d'oferir que el veïnat tingui un espai públic on fer vida social, acompanyat d'un verd urbà que realment li cal a una ciutat. Les plantes fan sentir bé la gent en la ciutat, tenen una capacitat emocional que, encara que no ens n'adonem, ens crea un benestar. I la ciutat és per les persones, no per als cotxes. I les superilles són idea de Salvador Rueda, un professor arquitecte, que havia de repensar la trama Cerdà però respectant la idea de tenir espais verds d'oci i de cohesió social a dins les illes. Les superilles plantegen un 3x3 en el que els carrers són de vianants i l'arteria de circulació es l'exterior. I així es crea un model de circulació molt més gran i amable. I pensant en aquestes illes com llocs on tot està a l'abast: l'equipament, l'espai urbà, que tingui habitatge social, zones industrials de treball o d'oficines... ningú està en contra d'oficines o d'hotels, però s'ha de lligar bé en la proporció que calgui. Però el problema és que això no ho pensa ningú. Els interessos econòmics són tan grans que es construeix sense pensar en res més que el benefici- Però si no hi ha un benefici en mirada social o en la vida del ciutadà, sempre guanya l'econòmic, i això és molt trist. Es té una visió de Barcelona des de fora com a exemple d'alguna cosa. I no som exemple de res. Per donar exemple, la ciutadania ha d'estar contenta i els indicadors han de reflectir el que la ciutadania pensa. La Colau, per exemple, també va impulsar processos participatius per veure què pensa la gent i cap a on es dirigeix el projecte. I això, tot i que potser no estava ben fet o era massa immadur, és un primer pas a la participació ciutadana. Això s'hauria de seguir millorant.

C: Per acabar, et vull preguntar sobre la vostra visió de futur. Com creus que evolucionarà el barri? Quin serà el vostre rol en la construcció de l'espai al voltant de Pere IV?

J: Esperem poder seguir incidint com fem ara. Al final som una entitat de mesura i de pressió del que està passant. Intentem sempre estar a l'aguait del que passa, mirem de parlar-ho, de mobilitzar la gent, de seguir conquistant espais per la gent, espais on tothom pugui dir què vol que passi allà, i això és important. Jo em veig seguint lluitant. Al final no pots baixar la guàrdia perquè et treuen la ciutat. Jo espero que la ciutadania d'alguna manera esclati. Al final, tanta tecnologia, tant centre

comercial, tants espais dirigits i una ciutat tan individualista que estem creant... que tot això peti d'alguna manera. Perquè si no, estarem reclosos, que és el que vol el govern, tenir l'individu controlat a casa, que no li falti de res. I al final la ciutadania ha de reivindicar, no pot seguir callada.

C: Creus que aquesta reivindicació sempre estarà en contraposició amb el que és hegemònic? O hi haurà més vies institucionalitzades per defensar la vostra causa?

J: Esperem que no, però segurament sí. Els governs s'estanquen, pensen poc en la ciutadania. Pensen en seguir governant i gran part del mandat es dediquen a establir una sèrie de línies, parlant en nom de la ciutadania sense haver-li consultat; i l'altra part del mandat intenten posar-se medalles perquè els tornis a votar. Així que aquí estarem des de la lluita sempre perquè si no defenses l'espai, te'l treuen. L'has de defensar, i per defensar-lo has de lluitar. Has de tenir una visió, un projecte, alternatives per poder incidir. Si no, faran el que vulguin: més cement, bancs aïllats... No hi ha la iniciativa de fer àgores, llocs on la gent pugui interaccionar... volen que la gent sigui poca i que no s'organitzi.

C: I creus que encara queda marge d'incidència en el 22@?

J: No. Està tot venut. L'únic que queda ara són aquestes publicacions de l'Observatori, visibilitzar que no té sentit tenir tanta oficina buida. A ells els és igual tenir les oficines buides, ells pensen que en algun moment les ompliran i el negoci ja l'han fet. El negoci és construir i després si estan ocupades o no és el de menys. Ells pensen que ja arribarà, però no està arribant. La pandèmia amb el treball va fer molt de mal perquè va posar de manifest que no cal estar vuit hores tancat en una oficina per fer el que pots fer en quatre a casa, per exemple. I no tan sols això: són massa metres quadrats d'oficines en una ciutat on no cal. La ciutat no és per treballar, és per viure. Al final, ha d'haver-hi un equilibri entre el treball i la vida en una ciutat, i totes aquestes mega-oficines potser no haurien d'anar en una ciutat, sinó que haurien d'anar en un polígon industrial com abans es posaven les fàbriques. Vas directament allà a treballar-hi però vius en un lloc més amable.